

הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה ועמדותיהם

בראי מבחני המיצ"ב

תמונה רב-שנתית תשס"ח - תשע"ט

יוני 2020 ♦ סיוון תש"ף

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

עורכי המחקר:

ד"ר יוסי מחלון, מנהל תחום עיבוד מחקרים, ראמ"ה

גב' חגית (גיגי) שמואלי, חוקרת כמותית

גב' נורית ליפשוט, מנהלת אגף א' סטטיסטיקה, מחקר ופיתוח, ראמ"ה

תוכן עניינים

1.....	רקע
1.....	נתונים דמוגרפיים כלליים
2.....	קשיי קליטה של עולים ושל תלמידים עולים
2.....	פערים בתחום החינוך בין תלמידים עולים מאתיופיה לתלמידים ילידי ישראל
4.....	מערכת מבחני המיצ"ב
6.....	מטרות המחקר
7.....	אוכלוסיית המחקר
8.....	ממצאים
8.....	מגמות בהישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב בשפת-אם עברית לאורך השנים
8.....	שכבת כיתה ה'
10.....	שכבת כיתה ח'
12.....	פערים בין הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב בשפת-אם עברית לאורך השנים
12.....	שכבת כיתה ה'
13.....	שכבת כיתה ח'
15.....	הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת מבחני המיצ"ב לפי מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים
15.....	הישגים לפי מגדר
20.....	הישגים לפי סוג פיקוח
24.....	הישגים לפי סטטוס עלייה
26.....	עמדות תלמידים יוצאי אתיופיה כלפי המקצועות השונים
26.....	שכבת כיתה ה'
28.....	שכבת כיתה ח'
31.....	סיכום
32.....	הישגי תלמידים בשכבת כיתה ה'
33.....	הישגי תלמידים בשכבת כיתה ח'
34.....	בראייה כוללת
35.....	נספחים
35.....	נספח 1 – התפלגות התלמידים בבתי-הספר דוברי עברית, לפי סוג פיקוח, סטטוס עלייה ושנת לימודים
38.....	נספח 2 – תוצאות מבחני המיצ"ב בעברית לתלמידי כיתות ה' ו-ח' – השוואה רב-שנתית
39.....	נספח 3 – תוצאות מבחני המיצ"ב לתלמידי כיתות ה' ו-ח' – בשנת תשע"ט

תרשימים

- תרשים 1: הישגי תלמידים דוברי עברית בכיתות ה', במבחן בעברית לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי. 9.....
- תרשים 2: הישגי תלמידים דוברי עברית בכיתות ח', במבחן בעברית לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי. 11.....
- תרשים 3: שיעורי תלמידים בכיתות ה' ברמות ההישגים היחסיות, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי. 13.....
- תרשים 4: שיעורי תלמידים בכיתות ח' ברמות ההישגים היחסיות, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי. 14.....
- תרשים 5: שיעורי תלמידים בכיתות ה' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי מגדר. 16.....
- תרשים 6: שיעורי תלמידים בכיתות ח' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי מגדר. 18.....
- תרשים 7: שיעורי תלמידים בכיתות ה' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סוג פיקוח. 21.....
- תרשים 8: שיעורי תלמידים בכיתות ח' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סוג פיקוח. 23.....
- תרשים 9: שיעורי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ה' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סטטוס עליה. 25.....
- תרשים 10: שיעורי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סטטוס עליה. 25.....
- תרשים 11: עמדות כלפי מקצועות המיצ"ב בקרב תלמידי כיתות ה', לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי. 27.....
- תרשים 13: עמדות כלפי מקצועות המיצ"ב בקרב תלמידי כיתות ח', לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי. 30.....
- תרשים נ-1: התפלגות כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית, לפי סוג פיקוח, סטטוס עלייה ושנת לימודים (כיתות א'-י"ד)*. 36.....

לוחות נספחים

- לוח נ-1.1: שכיחות (בערכים מוחלטים ויחסיים של) אוכלוסיות התלמידים בכיתות א'-י"ד בשנת תשע"ט – לפי מוצא, סטטוס עלייה וסוג פיקוח. 37.....
- לוח נ-1.2: שכיחות (בערכים מוחלטים ויחסיים של) אוכלוסיות התלמידים בכיתות א'-ו' ובכיתות ז'-י"ד בשנת תשע"ח – לפי מוצא, סטטוס עלייה, סוג פיקוח ושלב גיל. 37.....
- לוח נ-2.1: תוצאות מבחני המיצ"ב לתלמידי כיתות ה' ו-ח' במבחן בשפת-אם עברית – השוואה רב-שנתית. 38.....
- לוח נ-3.1: התפלגות הישגי התלמידים לרמות הישגים יחסיות בכלל מבחני המיצ"ב בכיתות ה' – בשנת תשע"ט. 39.....
- לוח נ-3.2: התפלגות הישגי התלמידים לרמות הישגים יחסיות בכלל מבחני המיצ"ב בכיתות ח' – בשנת תשע"ט. 40.....

נתונים דמוגרפיים כלליים

אחד מיעדיה של מדינת ישראל הוא קליטת עלייה. יהודי אתיופיה או "ביתא ישראל" ערגו תמיד לציון ולירושלים, ובשנים 1984-1985, כעשור לאחר ההכרה ביהדותם בכנסת ישראל, עלו לישראל כ-8,000 עולים ב"מבצע משה". לאחר מכן, בחודש מאי 1991 הועלו בחשאי כ-14,400 איש במסגרת "מבצע שלמה". בשנים 1998 עד 2007 נמשכה עלייה לא מבוטלת מאתיופיה ומידי שנה הגיעו לישראל כ-2,500 עד כ-3,500 עולים. בשנת 2010 החליטה ממשלת ישראל על העלאת שארית הקהילה היהודית באתיופיה, "זרע ישראל" או בני הפלאשמורה, ובין השנים 2012-2013 הועלו כ-5,000 עולים במסגרת מבצע "כנפי יונה". בנובמבר 2015 החליטה הממשלה להעלות לישראל תוך חמש שנים יוצאי "זרע ישראל" (לא בשושלת אימהית) שעזבו את כפרם והצטרפו לקהילות הממתינים עד תחילת 2010,¹ אולם חלק מאוכלוסייה זו עדיין ממתינה באתיופיה.² בראשית 2019 יצא לדרך "מבצע יהודית" להבאתם ארצה מטעמי איחוד משפחות של כ-1,000 מבין 8,000 בני הקהילה הממתינים באדיס אבבה ובגונדר.³

בסוף שנת 2018 מנתה קהילת יוצאי אתיופיה בישראל כ-151,800 תושבים. מתוכם, כ-57% נולדו באתיופיה והיתר ילידי ישראל שאביהם נולד באתיופיה.⁴ עם סיום מבצע "כנפי יונה" בשנת 2013 ניכרה ירידה משמעותית במספרם של העולים מאתיופיה, כך שבשנים 2014 עד 2016 הגיעו מידי שנה לישראל רק כ-200 עולים מאתיופיה ואף פחות מכך. עם זאת, בשנת 2017 התחדשה העלייה המשמעותית מאתיופיה, ולישראל הגיעו 1,467 איש (מהם 37 עולים ו-1,430 דרך איחוד משפחות). בשנת 2018 העלייה מאתיופיה חזרה לרמתה הקודמת, ולישראל הגיעו 208 איש (מהם 56 עולים והשאר בעיקר באיחוד משפחות). מרבית האוכלוסייה ממוצא אתיופי מתגוררת בשני מחוזות עיקריים: מחוז המרכז (38%) ומחוז הדרום (25%). כ-87% מיוצאי אתיופיה נישאו לבן/בת זוג מאותו המוצא (90% מהגברים ו-84% מהנשים). הן שיעור הגירושין והן שיעור המשפחות החד-הוריות בקרב אוכלוסייה ממוצא אתיופי הוא כפול לערך מהשיעורים המקבילים בכלל האוכלוסייה היהודית. חלקם של הילדים בני ה-0-14 ממוצא אתיופי עומד על כ-27% מכלל אוכלוסייה זו. בשנת הלימודים תשע"ח (2017/2018) שיעור התלמידים ממוצא אתיופי במערכת החינוך העברי בישראל עמד על כ-2.4%, שהם 32,137 תלמידים. מתוכם, 27.2% היו ילידי אתיופיה – שיעור זה נמצא במגמת ירידה רציפה בעשור האחרון (לעומת 29.7% בשנת תשע"ז, 32.8% בשנת תשע"ו, ו-48.8% בשנת תשס"ה). כשישית מהתלמידים יוצאי אתיופיה לומדים במסגרות חינוכיות שבהן שיעורים גבוהים (30% או יותר) מהתלמידים הם ממוצא אתיופי.⁵

¹ החלטה מספר 716 של הממשלה מיום 15.11.2015: https://www.gov.il/he/Departments/policies/2015_des716 והחלטה מספר 1911 מיום 11.08.2016 שהתקבלה בהמשכה: https://www.gov.il/he/departments/policies/dec4869_2020

² להרחבה על יישום ההחלטה ראו פרסום מאת מרכז החקר והמידע של הכנסת ב*קישור*.

³ החלטה מספר 4178 של הממשלה מיום 07.10.2018: https://www.gov.il/he/Departments/policies/dec4178_2018 ודיון המשך: https://www.gov.il/BlobFolder/reports/seder_gov060220/he/Seder_Gov_Ni_Entry.pdf

⁴ האוכלוסייה ממוצא אתיופי בישראל- לקט נתונים לכבוד חג הסיגד, נובמבר 2019. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. ראו בכתובת: https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/355/11_19_355b.pdf

⁵ רבינוביץ', מ. (2017) **שילוב תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת החינוך**. מוגש לוועדה לזכויות הילד מטעם מרכז המחקר והמידע של הכנסת. להרחבה ראו ב*קישור*.

קשיי קליטה של עולים ושל תלמידים עולים

עם עלייתם לארץ עמדו בפני העולים אתגרים רבים: העולים נאלצו להתמודד עם קשיי שפה, דיור, תעסוקה, כמו גם עם פערים תרבותיים בינם ובין החברה הישראלית, ובהם הבדלים במבנה הקהילה, בהופעתם ובאורח חייהם. מרבית העולים מאתיופיה התגוררו לפני עלייתם לישראל בכפרים והתפרנסו בעיקר מחקלאות. עם עלייתם לישראל נתקלו העולים בתרבות מודרנית ותעשייתית, אשר שכבת המבוגרים מקרב העולים הייתה חסרה את הידע והניסיון המקצועי הדרוש כדי להשתלב בה. נוסף על כך, משפחות רבות היו מפוצלות, קרי חלק מבני המשפחה עלו ארצה בעוד חלקם נותרו באתיופיה. בתוך מציאות מורכבת ומאתגרת זו נאלצים הילדים להשתלב במערכות החינוך בישראל ולהתמודד עם הפערים בין הבית לחוץ.

התלמידים העולים יוצאי אתיופיה ניצבים בפני האתגר להשתלב בחברה הקולטת אל מול התרבות שאותה הם מכירים מהבית ומהקהילה. המערכת הנורמטיבית של התנהגויות, המאפיינים התרבותיים וההיררכיה החברתית בישראל שונות במידה רבה מאלו המקובלות באתיופיה.⁶ עם זאת, יש לציין כי עם הזמן חל שינוי בקודים התרבותיים של יוצאי אתיופיה, המשפיעים על התנהגות התלמיד האתיופי ומשפחתו ועל שילובם, כתוצאה מהשפעות מקומיות, ובשנים האחרונות מסתמן כי צעירים אתיופים פועלים במודע בניגוד לקודים אלו, אם כביטוי סמלי להשתלבותם בחברה הישראלית הוותיקה ואם כביטוי של מחאה והתרסה. גם תופעה זו יש בה כדי להערים קשיים במסגרות החינוכיות.

לכך נוסף גם קושי שפתי, כמו גם קושי פיזי-חומרי, שכן מרביתם משתייכים לרקע חברתי-כלכלי נמוך, וכפועל יוצא עליהם להתמודד עם קשיים כלכליים ועם תנאי מחייה ירודים. אתגרים אלו דורשים מענה ייחודי לצורכיהם הייחודיים במגוון מישורים: הקוגניטיבי, הפסיכולוגי, הרגשי, הכלכלי, התרבותי ועוד.

בכוחה של מערכת החינוך, שבה מבלה התלמיד את מרבית שעות יומו, לקבוע במידה רבה את השתלבותם של העולים בחברה הקולטת כמנוע למוביליות חברתית – תהליך שיש לו השלכות כלכליות וחברתיות עמוקות.

פערים בתחום החינוך בין תלמידים עולים מאתיופיה לתלמידים ילידי ישראל

מזווית ראייה רחבה, ניתן לראות מכנה משותף בין הקשיים שחווים העולים לישראל ובין אלו שחווים מהגרים בין מדינות. מחקרים בין-לאומיים רחבי היקף שעוסקים בקשיים לימודיים של מהגרים מעידים כי הישגי תלמידים מהגרים (דור ראשון) נמוכים במעט מהישגי תלמידים שנולדו להורים מהגרים (דור שני), ונמוכים במידה ניכרת מהישגי תלמידים שמוצאם בארץ הקולטת.⁷ מחקר מטעם הארגון לשיתוף פעולה ופיתוח כלכלי (ה-OECD), המבוסס על נתוני המחקר הבין-לאומי PISA, תולה פערים אלו בריכוז תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך (והשכלת הורים נמוכה) בבתי-ספר, ובקשיי שפה (אי-שליטה בשפת המדינה שבה נערך המבחן). לצד זאת המחקר העלה על נס את תרומתם של התלמידים העולים למערכת החינוך הקולטת, בדמות תלמידים חדורי מוטיבציה ובעלי שאיפות גבוהות, שמעודדים מודעות חברתית ועמדות חיוביות לזכויות מיעוטים וכו'.

בקרב תלמידים בני 15 בישראל נמצא שהפערים בהישגים בין תלמידים עולים (דור ראשון), תלמידים בני עולים (דור שני) ותלמידים ילידי ישראל ללא רקע של עלייה הם קטנים מאוד, הן באוריינות קריאה והן

⁶ סנדר, י. (2005) תרבות, בית ספר ומשפחה בקרב תלמידים אתיופים בחינוך פנימייתי. להרחבה ראו בקישור.

⁷ Immigrant Students at School, Easing the Journey towards Integration. OECD Reviews of Migrant Education (2015). <https://www.oecd.org/edu/immigrant-students-at-school-9789264249509-en.htm>

באוריינות מתמטית. לא זו בלבד, אלא ששיעור התלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שמצטיינים בהישגיהם גבוה יותר בקרב העולים מאשר בקרב אוכלוסיית התלמידים ילידי ישראל ללא רקע של עלייה.

חשוב לציין כי אין לראות את כלל התלמידים העולים כמקשה אחת, שכן קיימים פערים ניכרים הן בהישגים והן בעמדות בין תלמידים עולים ממדינות שונות, וגם בין תלמידים עולים לתלמידים בני עולים מאותן המדינות. מחקרים מקיפים שונים בקרב בני נוער עולים, הציפו את ההבדלים בין בני נוער יוצאי אתיופיה לבני נוער יוצאי מדינות אחרות, וכל שכן צברים ילידי ישראלים, ואת הצרכים המרובים של יוצאי אתיופיה (ובעיקר של אלו מהם שהם ילידי ישראל!) בתחומים מגוונים ובהם: מאפיינים דמוגרפים של בני הנוער ומשפחותיהם, שפה, תפקוד לימודי ותפיסת בית-הספר, דפוסי עבודה, התנהגות בסיכון ומצוקה נפשית וגופנית, דפוסי זהות, יחסים עם ההורים ועמדות כלפי שירות צבאי/לאומי.⁸ ההבדלים מתבטאים גם בתפיסת האקלים הבית-ספרי והסביבה הפדגוגית.⁹ כמו כן, נמצא שבעוד הישגיהם של תלמידים יוצאי חבר המדינות לשעבר גבוהים יחסית,^{10,11} הרי שהישגי התלמידים יוצאי אתיופיה נמוכים במידה ניכרת מהישגי כלל התלמידים דוברי העברית, הן בבחינות המיצ"ב והן בבחינות הבגרות, ואילו שיעורי הנשירה בקרבם גבוהים יותר.^{12,13} כך לדוגמה, נמצא כי בעוד שיעור הניגשים לבחינות הבגרות מבין תלמידי כיתות י"ב יוצאי אתיופיה בשנת 2018 (92.4%) נמוך אך במעט משיעור הניגשים בקרב כלל החינוך העברי (כ-95%), הרי שנמצאו פערים גדולים הן בשיעורי הזכאות לבגרות (66.2% לעומת 80.2%, בהתאמה) והן בשיעורי בעלי תעודת בגרות העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטאות (43% לעומת 70.6%, בהתאמה) מבין כלל תלמידי החינוך העברי. כל זאת, על אף ששיעורים אלו בקרב יוצאי אתיופיה נמצאים במגמת עלייה בשנים האחרונות, ובייחוד ב-2017 וב-2018.¹⁴ על כן, אין זה מפתיע כי תמונה דומה עולה גם בבחינת השתלבות יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה גבוהה. אף כי מספר ושיעור הסטודנטים יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה גבוהה נמצא במגמת עלייה בשנים האחרונות, הרי שהסיכוי היחסי של יוצא אתיופיה, ובפרט אם מדובר בגבר, להיכנס בשערי המוסדות להשכלה גבוהה עדין נמוך מהסיכוי של ילידי הארץ.¹⁴ נראה כי חסמים נוספים להישגים הלימודיים המתוארים מעלה – דוגמת שיעור נמוך של זכאות לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף האוניברסיטאיות לצד ציון נמוך בפסיכומטרי – נוגעים

⁸ כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. לוי, ד. קונסטנטינוב, ו. (2010) **בני נוער עולים בישראל – תמונת מצב עדכנית**. דמ-561-10. ירושלים: מאיר-ס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, מרכז אנגלברג לילדים ולנוער. ראו בכתובת:

<http://brookdaleheb.jdc.org.il/?CategoryID=156&ArticleID=201>

כאהן-סטרבצ'ינסקי, פ. עמיל, ש. לוי, ד. קונסטנטינוב, ו. (2012) **בני נוער יוצאי אתיופיה ויוצאי ברית-המועצות לשעבר: עולים ובני עולים – דמיון ושוני**. דמ-627-12. ירושלים: מאיר-ס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, מרכז אנגלברג לילדים ולנוער. ראו בכתובת:

<http://brookdaleheb.jdc.org.il/?CategoryID=156&ArticleID=288>

⁹ כהן-קדושאי, א. מחלופ, י. (2016) **על תפיסת האקלים והסביבה הפדגוגית של תלמידים עולים ובני עולים מארצות מוצא שונות, בראי שאלוני המיצ"ב תשע"ג**. הרשות הארצית למדידה והערכה. ראו בכתובת:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Aklim_Olim.htm

¹⁰ מחקרים קודמים של ראמ"ה מעידים על הישגיהם הגבוהים של תלמידים יוצאי חבר המדינות במיצ"ב ובמבחן הבין-לאומי פיזה. ראו בכתובת:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Olim_Hever_Haamim.htm

¹¹ הדבר מתבטא במדדי חינוך בבתי-ספר כגון בשיעור הזכאות לבגרות, וגם בשיעור סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה וכיו"ב. קונסטנטינוב, ו. (2015) **מגמות בהשתלבותם של עולי ברית המועצות לשעבר בחברה הישראלית בשני העשורים האחרונים**. דמ-674-14. ירושלים: מאיר-ס-ג'וינט-מכון ברוקדייל. ראו בכתובת:

<http://brookdaleheb.jdc.org.il/?CategoryID=156&ArticleID=366>

¹² קוך-דבדוביץ', פ. (2011) **השתלבות יוצאי אתיופיה במערכת החינוך**. הכנסת, מרכז המחקר והמידע. ראו בכתובת:

<https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03019.pdf>

¹³ אלמוג, ת. (2008) **תלמידים יוצאי אתיופיה בבתי-הספר**. ראו בכתובת:

<http://www.peopleil.org/details.aspx?itemID=7704>

¹⁴ האוכלוסייה ממוצא אתיופיה בישראל- לקט נתונים לכבוד חג הסיגד, נובמבר 2019. ראו בכתובת:

https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/355/11_19_355b.pdf

להעדר תמיכה כלכלית מצד המשפחה וצורך לסייע בפרנסתה, פערי תרבות ושפה וחוסר במידע שיאפשר בחירה נבונה של תחום הלימודים ועוד.¹⁵

זאת ועוד, מחקרים שפכו אור על הקשר שבין מגדר, מוצא ותהליך הגירה אשר מתבטא בפערים מגדריים ניכרים בין נערים ונערות יוצאי אתיופיה (אף מעבר להבדלים המגדריים המוכרים): ההישגים הלימודיים של הבנים נמוכים מהישגי הבנות (ולמרות זאת הם פחות מעוניינים לקבל עזרה), שיעור גבוה יותר של בנים לומדים במסלול הטכנולוגי ובעיקר ברמה הנמוכה של מסלול זה, הם מעורבים יותר בהתנהגויות בסיכון, היו קורבן לאלימות והושמו ללעג בשל מוצאם. פערים אלו נקשרו למספר רב של גורמים מסבירים בתחום הלימודי, משפחתי-חברתי, אישיותי-הסתגלותי, וקשר לתהליכי הגירה וקליטת יוצאי אתיופיה בישראל.¹⁶

דוח זה עוקב אחר הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב לאורך השנים תשס"ח-תשע"ט, תוך התמקדות בשנת תשע"ט, בהשוואה לכלל התלמידים מבתי-ספר דוברי עברית ולתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי עברית.

מערכת מבחני המיצ"ב

המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית) הוא מערכת מדדים בית-ספריים שמטרתה לספק מידע למנהלים ולצוותים הפדגוגיים על תפקוד בתי הספר והתלמידים במגוון של נושאים. המיצ"ב כולל מבחני הישגים שמשקפים את התוצרים הקוגניטיביים של הלמידה וסקרי אקלים וסביבה פדגוגית שמשקפים את ההיבטים החברתיים-רגשיים-פדגוגיים. מבחני המיצ"ב מספקים תמונת מצב על הישגי התלמידים בשכבות כיתה ה' ו-ח' בארבעה מקצועות ליבה: אנגלית, שפת-אם (עברית או ערבית), מתמטיקה, ומדע וטכנולוגיה (רק בכיתות ח'). ראמ"ה עורכת את מבחני המיצ"ב מאז שנת תשס"ז, כאשר בשנת תשע"ד לא התקיימו מבחני המיצ"ב ובשנת תשע"ה שונתה במעט מתכונת ההיבחנות.¹⁷

בשנת תשע"ט עודכנה מדיניות ההיבחנות בכיתות מותאמות לתלמידים במבחני המיצ"ב.¹⁸ כך, רק תלמידים הזכאים לתמיכה מתוכנית השילוב ועולים חדשים זכאים להבחן בכיתות מותאמות, וזאת בשונה מהמדיניות בשנים קודמות. בעקבות העדכון, בשנת תשע"ט שיעור גדול יותר של תלמידים הנכללים בחישוב הנתונים נבחנו בכיתות האם שלהם, במקצועות מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. השינוי המשמעותי בתנאי ההיבחנות לא מאפשר למדוד את ההישגים במקצועות אלו על אותו סולם ששימש בעבר. כיוון שבמבחן

¹⁵ בן סימון, ב. לוי, ד. כאהן-סטרבצ'נסקי, פ. (2018) השתלבות צעירים יוצאי אתיופיה במוסדות להשכלה גבוהה: גורמים מסייעים וחסמים. מ-149-18. ירושלים: מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל. ראו בכתובת:

<https://brookdale.jdc.org.il/publication/integration-of-young-ethiopian-israelis-into-higher-education-contributing-factors-and-barriers/>

¹⁶ כאהן-סטרבצ'נסקי, פ. לוי, ד. קונסטנטינוב, ו. ברוך-קוברסקי, ר. חביב, ג'. (2017) השתלבות בחברה של נערים (בנים) יוצאי אתיופיה: מבט לפי מגדר, מוצא ודור עלייה. דמ-728-17. ירושלים: מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, מרכז אנגלברג לילדים ונוער. ראו בכתובת:

<https://brookdale.jdc.org.il/publication/integration-ethiopian-israeli-adolescent-boys/>

¹⁷ מידע מפורט על מתכונת המיצ"ב אפשר למצוא באתר האינטרנט של ראמ"ה בכתובת: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/Meitzav/Meitzav_Klali.htm

¹⁸ מתכונת המיצ"ב מאפשרת לתלמידים אשר הוגדרו כתלמידים עם צרכים מיוחדים להיבחן בכיתה מותאמת, למעט במבחנים בשפת-אם שבהם אין כיתות מותאמות. בכיתות המותאמות מורים מורשים להיכנס לכיתה ולהקריא לתלמידים הזקוקים להקראה את שאלות המבחן. להרחבה על עדכון המדיניות ראו: <https://apps.education.gov.il/Mankal/Horaa.aspx?siduri=192>. למידע נוסף ראו דוח מיצ"ב ארצי לשנת תשע"ח: http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Meitzav_Hesegim_Report_2018.pdf

בשפת-אם עברית (וערבית) לא מונהגות כיתות מותאמות, הרי שלאורך שנים תנאי ההיבחות נשמרו אחידים, ועל כן ניתן לדווח על נתוני המיצ"ב בעברית בסולם רב-שנתי שהוא סולם הציונים מכולל המאפשר השוואה לאורך השנים.¹⁹

נוסף על כך, הדיווח על פערים בהישגים בין קבוצות אוכלוסייה שונות בשנת תשע"ט מוצג בדוח זה במונחים של שיעורי תלמידים ברמות ההישגים היחסיות בכל מקצוע ודרגת כיתה. התפלגות ציוני התלמידים בבתי ספר דוברי עברית בכל אחד ממבחני מיצ"ב חולקה לרבעונים כך שבכל רבעון נמצאים רבע מכלל הנבחנים: ברבעון התחתון המשקף את רמת ההישגים הנמוכה, נמצאים רבע מהנבחנים בעלי הציונים הנמוכים ביותר, וכך הלאה עד לרבעון העליון המשקף את רמת ההישגים הגבוהה, בו נמצאים רבע מהנבחנים בעלי הציונים הגבוהים ביותר. ניתוח במונחים של שיעורי תלמידים ברמות הישגים יחסיות מאפשר ללמוד האם בקבוצת אוכלוסייה נתונה שיעור התלמידים ברמת ההישגים נתונה (כמו לדוגמה הרמה הגבוהה או הנמוכה) גדול מזה שבקבוצת אוכלוסייה אחרת, וכך להעיד על פערים בהישגים. כך יוצגו גם בדוח זה פערים בין קבוצות אוכלוסייה, כגון מגדר, סוג פיקוח וסטטוס עלייה.

כמו כן, מוצג בדוח זה מידע על אודות עמדות תלמידים כלפי לימודי המקצועות השונים – ייחוס חשיבות ללימודי המקצוע, תחושת ההצלחה במקצוע ומידת ההנאה מלימודי המקצוע. עמדות אלו מבטאות כשיעור התלמידים שהסכימו או הסכימו מאוד עם ההיגדים הרלוונטיים.

¹⁹ הסולם הרב-שנתי נקבע כך שממוצע הציונים בשנת הבסיס (תשס"ח) היה 500 וסטיית התקן הייתה 100. להרחבה על משמעות הסולם הרב-שנתי ועל תהליך הכיול ראו באתר ראמ"ה: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/Meitzav/Sulam_Meitzav_ravshnati09.htm

דוח זה יבחן את הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית בישראל, ובפרט לאלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה.

כאמור לעיל, בדוח ייבחנו המגמות של השינויים (שיפור/הרעה) בהישגים במבחנים בשפת-אם עברית מול קבוצות ההשוואה בתמונה רב שנתית בין השנים תשס"ח-תשע"ט.²⁰ כמו כן, תוצג תמונת הפערים בכל מקצועות המיצ"ב בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה, בפילוחים לפי מגדר, פיקוח בית ספר וסטטוס עלייה (רק בקרב יוצאי אתיופיה). עוד ייבחנו פערים בעמדות תלמידים כלפי לימודי המקצועות השונים, בכל הנוגע לתחושת מסוגלות ומוטיבציה ללמידה. בחינה השוואתית משולבת של ההישגים והפערים, כמו גם השינוי שחל בהם לאורך השנים, לצד בחינה השוואתית של עמדות התלמידים בשנת תשע"ט, יאפשרו לענות על מספר שאלות מפתח:

- 1) האם לאורך השנים חלו שינויים בהישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במבחנים בשפת-אם עברית?
- 2) האם שינויים אלו משקפים צמצום או הרחבה של הפערים בהישגים הלימודיים בשפת-אם עברית בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים בקבוצות ההשוואה?
- 3) האם קיימים הבדלים בשיעורי תלמידים יוצאי אתיופיה ברבעוני ההישגים בפילוח על פי מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים דוגמת מגדר (בנים לעומת בנות), סוג פיקוח (ממלכתי לעומת ממ"ד), וסטטוס עלייה (עולים מאתיופיה לעומת בני עולים מאתיופיה)?
- 4) האם תבניות ההבדלים הללו, ככל שקיימות, בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה דומות או שונות מאלו בקרב כלל התלמידים דוברי העברית?
- 5) האם קיימים פערים בעמדות כלפי לימודי המקצועות השונים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים בקבוצות ההשוואה?

²⁰ תמונה רב שנתית בשאר מקצועות המיצ"ב, בין השנים תשס"ח-תשע"ט, תוארה בדוח קודם. לפירוט ראו: http://meyda.education.gov.il/files/Rama/Ethiopia_report_2018.pdf

בדוח הנוכחי יושוו הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה להישגיהם של תלמידים מבתי-ספר דוברי עברית - הן כלל התלמידים והן אלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך (שאינם יוצאי אתיופיה).²¹

תלמידים יוצאי אתיופיה כוללים הן את התלמידים העולים והן את התלמידים בני העולים.

תלמידים עולים - תלמידים שנולדו באתיופיה.

תלמידים בני עולים - תלמידים שנולדו בישראל ואשר לפחות אחד מהוריהם נולד באתיופיה.

בפרקים העוסקים בהישגים הלימודיים ובעמדות תלמידים כפי שמשתקפים במבחני המיצ"ב, נכללים נתוני תלמידים הלומדים בבתי-ספר דוברי עברית שבפיקוח הממלכתי והממלכתי-דתי, למעט תלמידים עולים חדשים הנמצאים בארץ עד שלוש שנים, וכן תלמידים המקבלים תמיכה מתכנית השילוב (להלן "משולבים").²² כל זאת בדומה למדיניות פרסום הנתונים בדוחות המיצ"ב הארציים.

כמו כן, יוצגו בדוח זה ממצאים הנוגעים להישגי תלמידים יוצאי אתיופיה, ותלמידים בקבוצות ההשוואה, בשנת תשע"ט בפילוחים לפי מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים, שבמחקרים קודמים נמצאו קשורים להישגים במבחני המיצ"ב: מגדר (בנות/בנים), סוג פיקוח (ממלכתי/ממ"ד) וסטטוס עלייה מאתיופיה (עולים/בני עולים). הממצאים יוצגו במונחים של השתייכות לרבעוני הישגים. לנוכח המיקוד בתשע"ט בלבד, מן הטעמים שפורטו לעיל ונוגעים לשינוי בתנאי ההיבחנות בשנה"ל תשע"ט ביחס לשנים קודמות, הרי שפילחי האוכלוסייה בעיבודים השונים קטנים יחסית. אי לכך, ומן החשש לחשיפה לטעויות דגימה ופגיעה אפשרית בייצוגיות הממצאים ומהימנותם, יש לפרש את הממצאים בזהירות הראויה.

²¹ זאת מן הטעם שמרביתם של התלמידים יוצאי אתיופיה משתייכים לרקע חברתי-כלכלי נמוך. לכן, על מנת לבקר משתנה זה של רקע חברתי-כלכלי, הישגי התלמידים יוצאי אתיופיה מושווים גם להישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך (שאינם יוצאי אתיופיה).

²² עולים חדשים בשנתם הראשונה בארץ וכן תלמידי חינוך מיוחד הלומדים בבתי ספר של החינוך המיוחד או בכיתות חינוך מיוחד בבתי ספר רגילים אינם משתתפים במיצ"ב.

מגמות בהישגי תלמידים יוצאי אתיפיה במבחני המיצ"ב בשפת-אם עברית לאורך השנים

להלן יוצגו הישגי תלמידים יוצאי אתיפיה, עולים ובני עולים, בהשוואה להישגי כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית, במבחנים בשפת-אם עברית, תוך התמקדות בפערים ביניהם, ובחלוקה על פי שכבת כיתה (ה' ו-ח').²³ לפירוט נתוני ההישגים במבחן בשפת-אם עברית לאורך השנים בכיתות ה' ובכיתות ח' ראו נספח 2.

הנתונים בשפת-אם עברית מדווחים בסולם רב-שנתי שהוא סולם הציונים מכויל המאפשר השוואה לאורך השנים. כאמור, הסולם הרב-שנתי נקבע כך שממוצע הציונים בעברית בשנת הבסיס (תשס"ח) היה 500 וסטיית התקן הייתה 100, וזאת בקרב כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית.

יש לזכור כי שיעורם של התלמידים של יוצאי אתיפיה שנבחנו במיצ"ב, הן בכיתות ה' והן בכיתות ח', עומד על כ-2%-3% מבין כלל הנבחנים דוברי העברית, ומסתכם במאות בודדות בלבד בכל מחזור מחקר.

מהתפלגות תלמידים יוצאי אתיפיה במבחני המיצ"ב בתשע"ט לפי רקע חברתי-כלכלי עולה כי רובם המכריע של תלמידים יוצאי אתיפיה בכיתות ה' ו-ח' הם מרקע חברתי-כלכלי נמוך (82%), רק כשישית מהם מרקע בינוני (17%) ושיעור אפסי (1%) מרקע גבוה. לעומת זאת, התפלגות שאר התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית שונה: רק כעשירית מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך (10%), למעלה משליש מהם מרקע בינוני (38%) וכמחציתם מרקע גבוה (52%). כיוון שכך, וכדי לבקר על השפעתו האפשרית של המשתנה רקע חברתי-כלכלי על הישגי התלמידים, הרי שהישגיהם של תלמידים יוצאי אתיפיה יוצגו בהשוואה הן להישגי כלל התלמידים דוברי העברית והן להישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה.

שכבת כיתה ה'

בתרשים 1 מוצגים הישגיהם של תלמידי כיתות ה' במבחן בשפת-אם עברית בקרב תלמידים יוצאי אתיפיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובהשוואה לתלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך אשר אינם תלמידים יוצאי אתיפיה, וכן פערי ההישגים ביניהם.

מן התרשים עולה כי חל שיפור עקבי ומתמשך בהישגי תלמידים יוצאי אתיפיה בכיתות ה' בשפת-אם עברית. הציון הממוצע בעברית (508 נקודות) בשנת תשע"ט גבוה ב-103 נקודות מהציון הממוצע בתשס"ח (405 נקודות). בהשוואה לתשע"ח, השנה הקודמת לקיום מבחני המיצ"ב אשר בה נרשם הישג שיא של התלמידים יוצאי אתיפיה בעברית, הרי שבתשע"ט נרשמה יציבות בהישגים. לעומת זאת, בקרב כלל התלמידים דוברי העברית וגם בקרב התלמידים דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה נרשמו עליות מתונות יותר בהישגים בעברית לאורך השנים, כאשר בהשוואה לשנה קודמת נרשמה יציבות בהישגים.

ככלל, הישגי תלמידים יוצאי אתיפיה בכיתות ה' בעברית נמוכים מהישגי תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה, ועוד יותר מכך מהישגי כלל התלמידים דוברי העברית. לאורך השנים נרשם שיפור בהישגי תלמידים בכיתות ה' בעברית הן בקרב תלמידים יוצאי אתיפיה והן בקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה, אך הוא ניכר יותר בקרב הראשונים. כתוצאה מכך, לאורך השנים נרשם צמצום משמעותי בגודל פער ההישגים בעברית בין תלמידים יוצאי אתיפיה ובין כלל התלמידים דוברי העברית (צמצום של 60 נקודות)

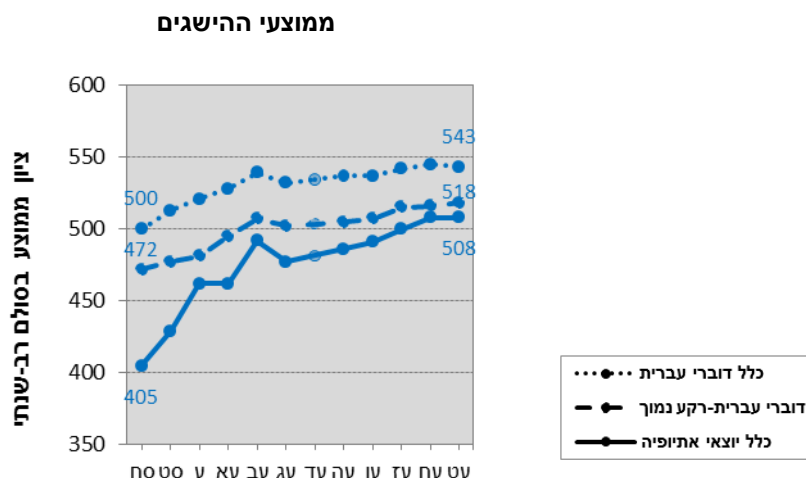
²³ לאורך כל הדוח, הערך המוצג בתרשימים בשנת תשע"ד, בה לא התקיימו בחינות מיצ"ב חיצוניות, התקבל מחישוב ממוצע הציונים בשנים תשע"ג ותשע"ה (אינטרפולציה).

וכך גם בגודל פער ההישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה ובין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (צמצום של כ-55 נקודות). בתשע"ט, פער ההישגים בעברית כמעט ונסגר לגמרי בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (10 נקודות), וזאת לעומת הפער ההישגים המצומצם יחסית אך עדין ניכר בהשוואה לכלל התלמידים דוברי העברית (35 נקודות).

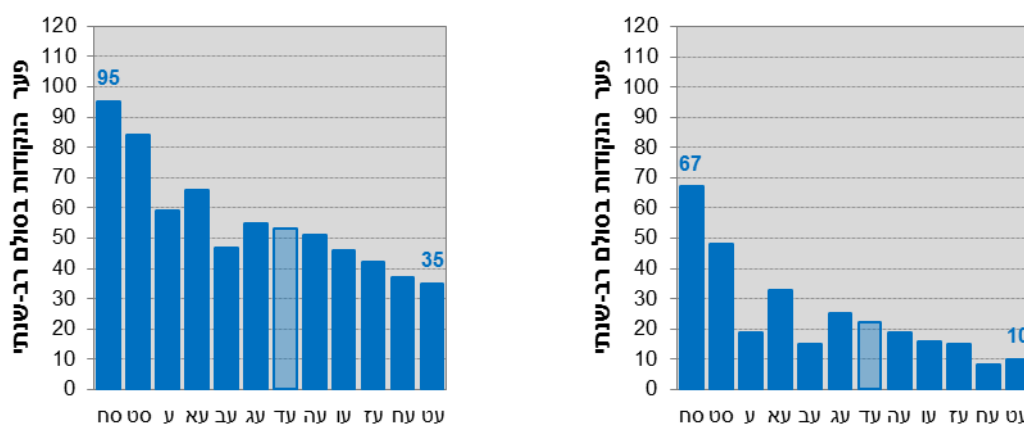
אם כך, משמעות הממצא כי פער ההישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נסגר כמעט לחלוטין, אך עדין נותר פער הישגים משמעותי בינם לבין כלל התלמידים דוברי העברית, היא שפער זה האחרון מוסבר בעיקרו על ידי הפערים ביניהם ברמת הרקע החברתי-כלכלי. ואולם יש לסייג את הדברים, שכן נראה כי פערים לימודיים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לאלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה פחות באים לידי ביטוי בממוצע ההישגים בעברית (תרשים 1), אך פערים ביניהם מתגלים מבחינת שיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות בכל מקצועות ההיבחנות בכיתות ה', ובעיקר באנגלית ובמתמטיקה (תרשים 3). אם כך, הרקע החברתי-כלכלי מהווה הסבר חלקי בלבד לפערים בהישגים.

השוואה בין שתי נקודות הזמן האחרונות, שנת תשע"ט לעומת שנת תשע"ח, מצביעה על יציבות בפערי ההישגים הן בהשוואה להישגי כלל התלמידים דוברי העברית והן בהשוואה להישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. מקור הדבר ביציבות בהישגים בשפת-אם עברית, בכל אחת מקבוצות אוכלוסייה אלו.

תרשים 1: הישגי תלמידים דוברי עברית בכיתות ה', במבחן בעברית לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי

פערי הישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה ובין תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך

בתרשים 2 מוצגים הישגיהם של תלמידי כיתות ח' במבחן בשפת-אם עברית בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובהשוואה לתלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך אשר אינם תלמידים יוצאי אתיופיה, וכן פערי ההישגים ביניהם.

מן התרשים עולה כי חל שיפור עקבי ומתמשך בהישגי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' בשפת-אם עברית. הציון הממוצע בעברית (498 נקודות) בשנת תשע"ט גבוה ב-102 נקודות מהציון הממוצע בתשס"ח (396 נקודות). בהשוואה לתשע"ח, השנה הקודמת לקיום מבחני המיצ"ב אשר בה נרשם הישג שיא של התלמידים יוצאי אתיופיה בעברית, הרי שבתשע"ט נרשמה יציבות בהישגים. לעומת זאת, בקרב כלל התלמידים דוברי העברית וגם בקרב התלמידים דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נרשמו עליות מתונות יותר בהישגים בעברית לאורך השנים, כאשר בהשוואה לשנה קודמת נרשמה יציבות בהישגים.

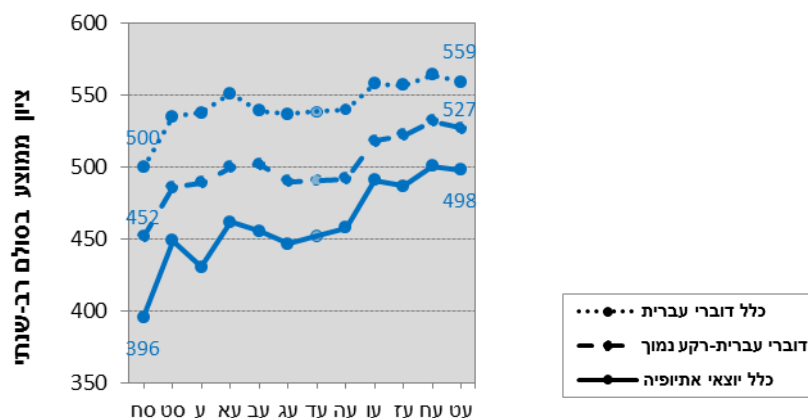
ככלל, הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' בעברית נמוכים מהישגי תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, ועוד יותר מכך מהישגי כלל התלמידים דוברי העברית. לאורך השנים נרשם שיפור בהישגי תלמידים בכיתות ח' בעברית הן בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה והן בקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה, אך הוא ניכר יותר בקרב הראשונים. כתוצאה מכך, לאורך השנים נרשם צמצום משמעותי בגודל פער ההישגים בעברית בין תלמידים יוצאי אתיופיה ובין כלל התלמידים דוברי העברית (צמצום של כ-45 נקודות) וכך גם בגודל פער ההישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה ובין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (צמצום של כ-25 נקודות). בתשע"ט, הפער בממוצעי ההישגים בעברית קטן יחסית כאשר משווים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (29 נקודות בלבד). לעומת זאת, הפער בממוצעי ההישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לכלל התלמידים דוברי העברית כפול בגודלו (61 נקודות).

אם כך, משמעות הממצא כי קיים פער לא מבוטל בין ממוצע ההישגים של תלמידים יוצאי אתיופיה לממוצע ההישגים של תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, ואילו פער ההישגים בין התלמידים יוצאי אתיופיה לבין כלל התלמידים דוברי העברית הוא כפול בגודלו, היא שפער זה האחרון מוסבר רק בחלקו על ידי הפערים ביניהם ברמת הרקע החברתי-כלכלי. ממצא זה מקבל תמיכה וחיזוק מתמונת הפערים בשיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות (**תרשים 4**). כמו כן, יש לתת את הדעת לכך שהפערים הללו בכיתות ח', לאורך כל השנים ובכלל זה בתשע"ט, גדולים מן הפערים המקבילים שנרשמו בכיתות ה'.

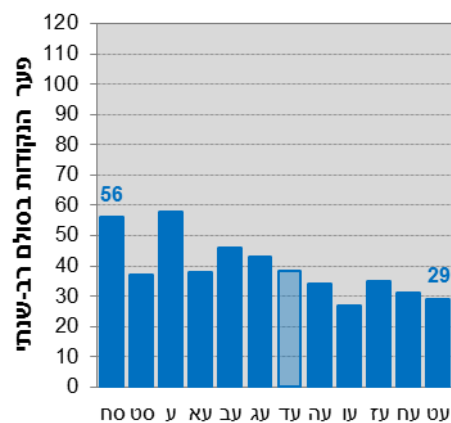
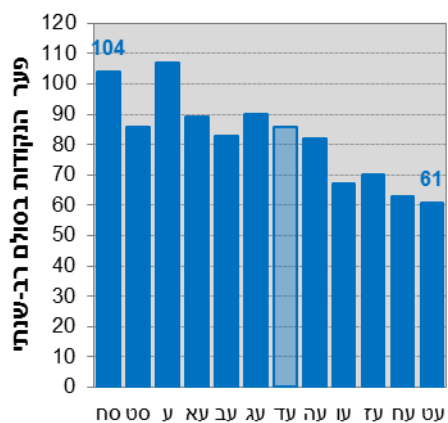
השוואה בין שתי נקודות הזמן האחרונות, שנת תשע"ט לעומת תשע"ח, מצביעה על **יציבות** בפערי ההישגים הן בהשוואה להישגי כלל התלמידים דוברי העברית והן בהשוואה להישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. מקור הדבר ביציבות בהישגים בשפת-אם עברית, בכל אחת מקבוצות אוכלוסייה אלו.

תרשים 2: הישגי תלמידים דוברי עברית בכיתות ח', במבחן בעברית לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי

ממוצעי ההישגים

פערי הישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה ובין תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך

פערים בין הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במבחני המיצ"ב תשע"ט ובין הישגי תלמידים בקבוצות ההשוואה

כאמור, בשל עדכון מדיניות ההיבחנות בכיתות מותאמות לתלמידים במבחני המיצ"ב בשנת תשע"ט, השנה שיעור גדול יותר של תלמידים הנכללים בחישוב הנתונים נבחנו בכיתות האם שלהם, במקצועות מתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה. בשל השינוי המשמעותי בתנאי ההיבחנות לא ניתן למדוד את ההישגים במקצועות אלו על אותו סולם ששימש בעבר. בכדי לספק תמונה מקיפה על פערי הישגים במקצועות השונים בין קבוצות אוכלוסייה, נעזר בנתונים על אודות שיעורי תלמידים ברמות הישגים יחסיות.

התפלגות ציוני התלמידים דוברי העברית בכל מבחן מיצ"ב חולקה לרבעונים כך שבכל רבעון נמצאים כ-25% מכלל הנבחנים דוברי העברית.²⁴ ברבעון ההישגים הנמוך (רבעון תחתון) המשקף את רמת ההישגים הנמוכה, נמצאים רבע מהנבחנים בעלי הציונים הנמוכים ביותר, וכך הלאה דרך רבעון ההישגים הנמוך-בינוני והרבעון הבינוני-גבוה עד לרבעון ההישגים הגבוה (רבעון עליון) המשקף את רמת ההישגים הגבוהה, בו נמצאים רבע מהנבחנים בעלי הציונים הגבוהים ביותר. ככל שהישגי התלמידים בקבוצת האוכלוסייה גבוהים יותר כך שיעור התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה גדול יותר ושיעור התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה קטן יותר.

להלן יוצגו שיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה, עולים ובני עולים, בכל אחת מרמות ההישגים היחסיות, וזאת בהשוואה לשיעורי כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ואלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, בכל אחד ממבחני המיצ"ב לשנת תשע"ט ובחלוקה על פי שכבת כיתה (ה' ו-ח').

שכבת כיתה ה'

בתרשים 3 מוצגים השיעורים של תלמידי כיתות ה' ברמות ההישגים היחסיות בכל אחד ממבחנים המיצ"ב בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובהשוואה לתלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה.

שיעורי התלמידים **ברמות ההישגים היחסיות מעידים על פערים** בין הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה ובין הישגי עמיתים דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך, ועוד יותר מכך ביחס לכלל התלמידים דוברי העברית, וזאת בכל מקצועות ההיבחנות. כנגזר מהגדרת רמות ההישגים היחסיות, הרי שכרבע מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית נמצאים בכל אחת מהרמות. לעומת זאת, רק כעשירית (בעברית) עד כששית (מתמטיקה) מן התלמידים יוצאי אתיופיה ברמת ההישגים הגבוהה, ואילו קצת פחות ממחצית מהם (40% עד 45%) ברמת ההישגים הנמוכה (בכל המבחנים).

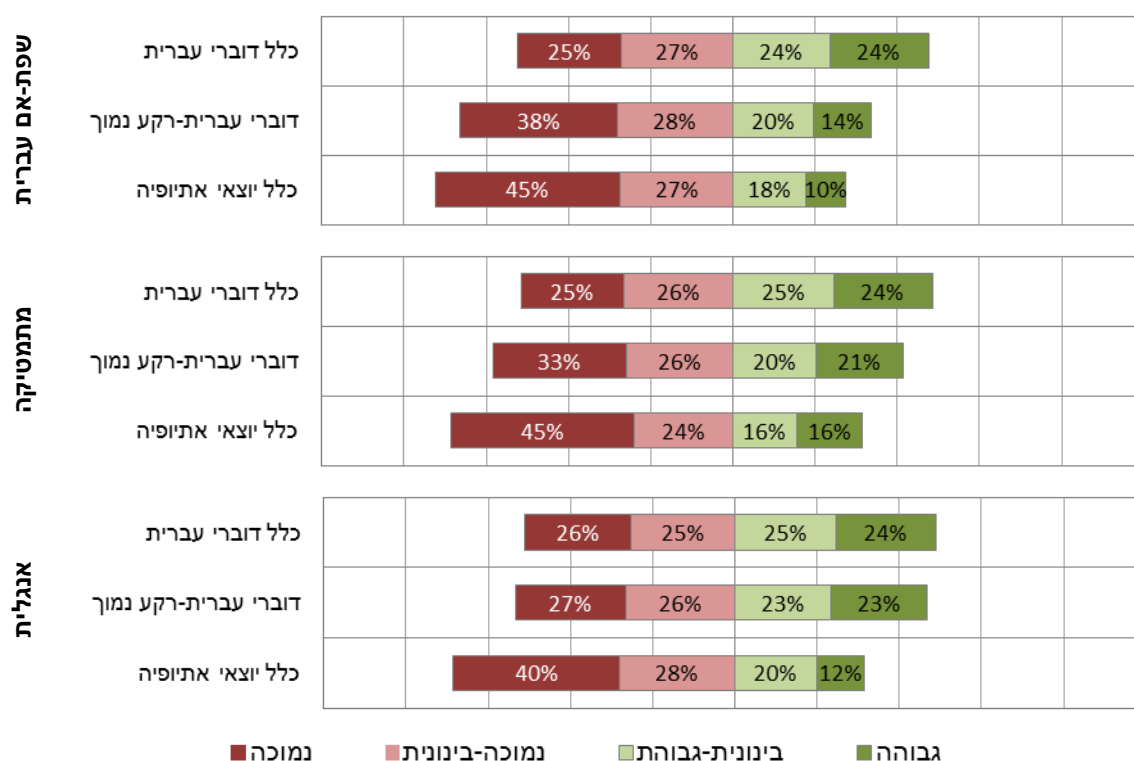
בכל המבחנים, שיעורי תלמידים יוצאי אתיופיה **ברמת ההישגים הגבוהה הם הנמוכים ביותר**. הפערים לטובת כלל התלמידים דוברי העברית עומדים על 14% בעברית, 12% באנגלית, ו-8% במתמטיקה. הפערים לטובת תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה קטנים יותר ועומדים על 11% באנגלית, 5% במתמטיקה ו-4% בעברית.

²⁴ דוח זה עוסק בתלמידים יוצאי אתיופיה שבהגדרתם משתייכים לדוברי העברית בלבד. לכן, התפלגות התלמידים לרמות הישגים יחסיות, קרי רבעוני הישגים, בכל אחד מהמבחנים, חושבה בהתייחס לאוכלוסיית התלמידים בבתי ספר דוברי עברית בלבד. בדוחות מיצ"ב, לעומת זאת, התפלגות התלמידים לרמות הישגים יחסיות במבחנים במתמטיקה, אנגלית ומדע וטכנולוגיה (בכיתות ח'), נקבעה בהתייחס לכלל הנבחנים בבתי ספר דוברי עברית ובבתי ספר דוברי ערבית. במבחן בשפת-אם עברית לכתחילה רמות ההישגים נקבעות בהתייחס לאוכלוסיית דוברי העברית בלבד.

בכל המבחנים, שיעורי תלמידים יוצאי אתיפיה ברמת ההישגים הנמוכה הם הגבוהים ביותר. הפערים לטובת כלל התלמידים דוברי העברית עומדים על 20% בעברית ובמתמטיקה, ועל 14% באנגלית. הפערים לטובת תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה קטנים יותר ועומדים על 13% באנגלית, 12% במתמטיקה ו-7% בעברית.

אם כך, נראה כי מבין מקצועות ההבחנות בכיתה ה' הרי שהתפלגות התלמידים יוצאי אתיפיה ברמות ההישגים היחסיות במבחן בעברית דומה יחסית לזו של תלמידים דוברי עברית מרקע נמוך שאינם יוצאי אתיפיה, ובה בעת היא גם השונה ביותר מזו של כלל התלמידים דוברי העברית. במבחן אנגלית, לעומת זאת, התמונה הפוכה: התפלגות התלמידים יוצאי אתיפיה ברמות ההישגים היחסיות דומה יחסית לזו של כלל התלמידים דוברי העברית, ובה בעת היא גם השונה ביותר מזו של התלמידים דוברי העברית מרקע נמוך שאינם יוצאי אתיפיה.

תרשים 3: שיעורי תלמידים בכיתות ה' ברמות ההישגים היחסיות, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי

שכבת כיתה ה'

בתרשים 4 מוצגים השיעורים של תלמידי כיתות ה' ברמות ההישגים היחסיות בכל אחד ממבחנים המיצ"ב בקרב תלמידים יוצאי אתיפיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובהשוואה לתלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה.

בדומה לממצא בכיתות ה', שיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות מעידים על פערים בין הישגי תלמידים יוצאי אתיפיה ובין הישגי תלמידים דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך, ועוד יותר מכך ביחס לכלל התלמידים דוברי העברית, וזאת בכל מקצועות ההבחנות. כנגזר מהגדרת רמות ההישגים היחסיות, הרי שכרבע מהתלמידים בבתי ספר דוברי עברית נמצאים בכל אחת מהרמות. לעומת זאת, לכלל היותר עשירית (אנגלית) ולרוב אף פחות מכך (כ-5% בשאר המקצועות) מן התלמידים יוצאי אתיפיה ברמת ההישגים הגבוהה, בעוד למעלה ממחצית ועד כשני שלישים מהם (מתמטיקה) ברמת ההישגים הנמוכה. שיעורים אלו

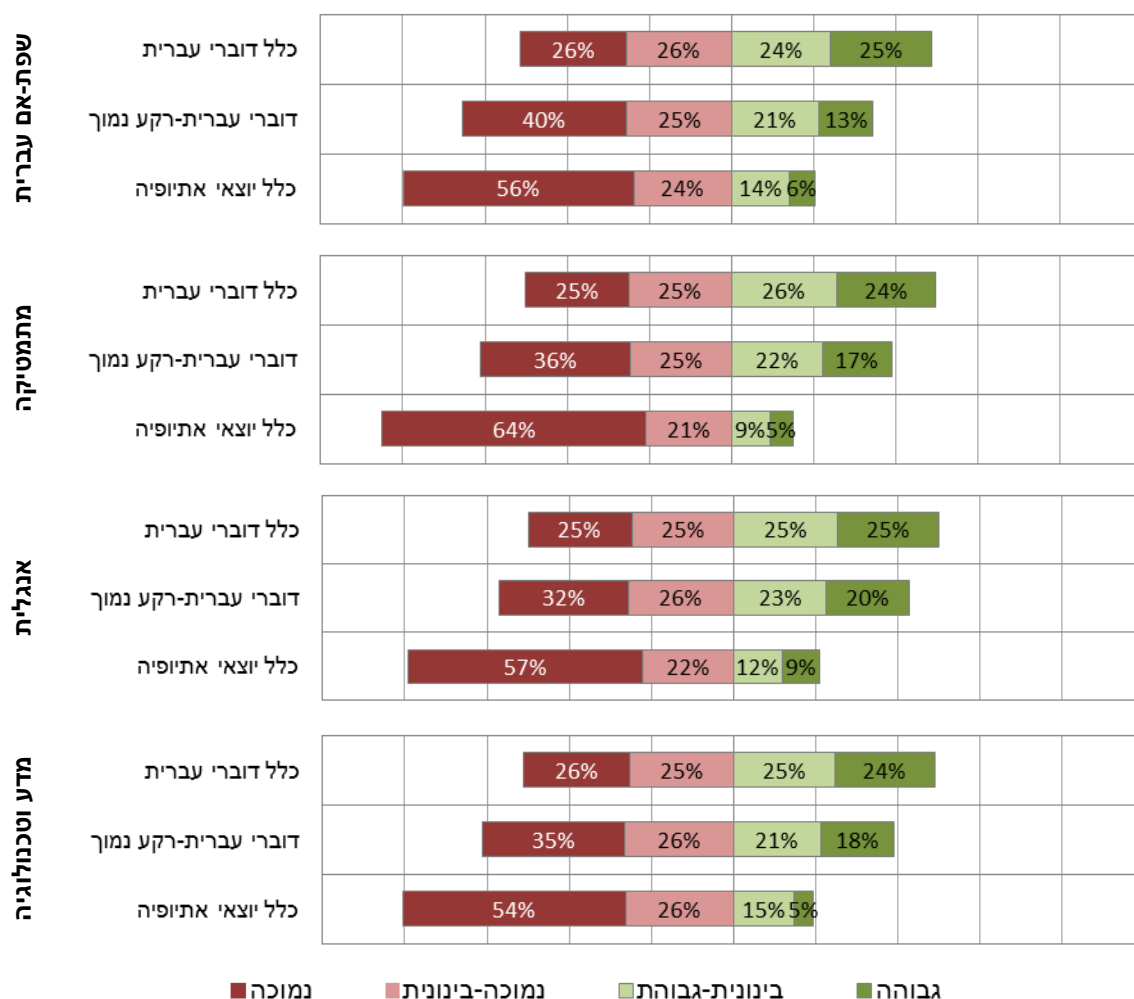
מעידים על כי במעבר מיסודי לחט"ב, שיעור התלמידים יוצאי אתיפיה ברמת ההישגים הגבוהה קטן במעט ואילו שיעורם של אלו ברמת ההישגים הנמוכה גדל מאוד. מגמה דומה בכיוונה, אף כי מתונה יותר, נרשמה גם בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה.

בכל המבחנים, שיעורי תלמידים יוצאי אתיפיה ברמת ההישגים הגבוהה הם הנמוכים ביותר. הפערים לטובת כלל התלמידים דוברי העברית עומדים על כמעט 20% בכל המקצועות, פרט ל-16% באנגלית. הפערים לטובת תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה קטנים יותר ועומדים על 11% עד 13% בכל המקצועות, פרט ל-7% בעברית.

בכל המבחנים, שיעורי תלמידים יוצאי אתיפיה ברמת ההישגים הנמוכה הם הגבוהים ביותר. הפערים לטובת כלל התלמידים דוברי העברית עומדים על כ-30% במרבית המקצועות ועד כמעט 40% במתמטיקה. הפערים לטובת תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה קטנים יותר ועומדים על כ-25% ואף יותר מכך באנגלית ובמתמטיקה ועל כ-15% עד כ-20% בעברית במדע ובטכנולוגיה.

אם כך, נראה כי במתמטיקה קיים קושי יחסית גבוה לתלמידים יוצאי אתיפיה המתבטא בשיעור גבוה במיוחד של תלמידים ברמת ההישגים הנמוכה (64%), וכן בפערים גדולים הן בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה והן באלו ברמה הנמוכה, וזאת ביחס לעמיתיהם בקבוצות השוואה. באופן יחסי, מבין המקצועות, הפערים בהישגים בעברית למול תלמידים דוברי עברית מרקע נמוך שאינם יוצאי אתיפיה הם הקטנים ביותר.

תרשים 4: שיעורי תלמידים בכיתות ח' ברמות ההישגים היחסיות, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי

הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה במערכת מבחני המיצ"ב לפי מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים

בחלק זה יוצגו הישגיהם של תלמידים יוצאי אתיופיה בפילוחים לפי שלושה מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים, שבמחקרים קודמים נמצאו קשורים להישגים במבחני המיצ"ב: מגדר (בנות/בנים), סוג פיקוח (ממלכתי/ממ"ד)²⁵ וסטטוס עלייה מאתיופיה (עולים/בני עולים). מן הטעמים שפורטו לעיל ונוגעים לשינוי בתנאי ההיבחנות בשנה"ל תשע"ט ביחס לשנים קודמות, בדוח זה הממצאים יוצגו עבור שנת תשע"ט בלבד. על כן, גודל המדגם, בפרט בקבוצת התלמידים יוצאי אתיופיה, קטן יחסית, ומתוך כך החשיפה לטעויות דגימה ופגיעה אפשרית במהימנות וייצוגיות הממצאים רבה יותר. לנוכח זאת יש לפרש את הממצאים בזהירות הראויה.

לשם הפשטות, מתוך התפלגות ציוני התלמידים בארבע רמות ההישגים בשנת תשע"ט, מוצגים שיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה ובזו הנמוכה בלבד.

הישגים לפי מגדר

בתרשים 5 מוצגים שיעורי התלמידים ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה במקצועות ההיבחנות לכיתות ה' במיצ"ב תשע"ט, בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקבוצות השוואה, בפילוח לבנים ובנות.

מן התרשים עולה כי במבחנים בשפת-אם עברית ובמתמטיקה לכיתות ה', הפערים המגדריים בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (לטובת בנות בשפת-אם עברית ולטובת בנים במתמטיקה) דומים בכיוונם ולרוב גם בגודלם לפערים המקבילים בשתי קבוצות השוואה (בעברית הפער במגדרי מתון יותר בקרב כלל התלמידים דוברי העברית). לעומת זאת, במבחן באנגלית לכיתות ה', הפער המגדרי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (לטובת בנות) הפוך בכיוונו מהפערים המקבילים בשתי קבוצות השוואה.

במבחן בשפת-אם עברית לכיתות ה' נרשמו פערים מגדריים לטובת בנות, המתבטאים בכך ששיעורי הבנות ברמת ההישגים הגבוהה גדולים מהשיעורים המקבילים בקרב בנים (ב-8% בקרב כלל התלמידים דוברי העברית, ב-5% בקרב אלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, ופער קל בלבד של 2% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה), וכן בכך ששיעורי הבנות ברמת ההישגים הנמוכה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב בנים (הדבר ניכר בעיקר בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ותלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה – פערים של 19% ו-15%, בהתאמה – ופחות מכך בקרב כלל דוברי העברית, רק 7%). לעומת זאת, במבחן במתמטיקה לכיתות ה' נרשמו פערים מגדריים לטובת בנים, המתבטאים בכך ששיעורי הבנים ברמת ההישגים הגבוהה גדולים בכ-5% מהשיעורים המקבילים בקרב בנות (בקרב יוצאי אתיופיה ובשתי קבוצות השוואה), וכן בכך ששיעורי הבנים ברמת ההישגים הנמוכה קטנים בכ-5% מהשיעורים המקבילים בקרב בנות (הדבר ניכר יותר בקרב כלל דוברי העברית).

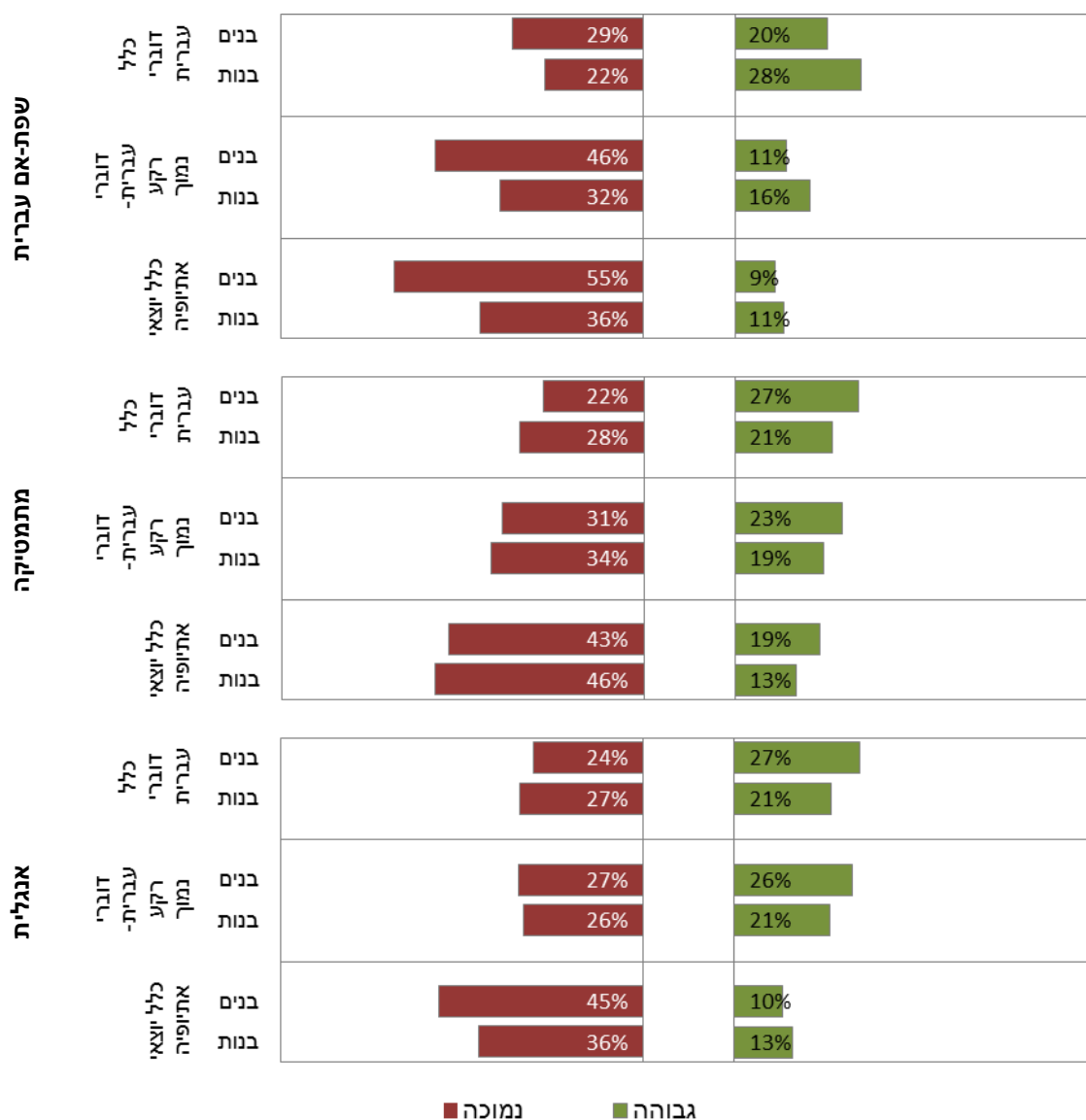
במבחן באנגלית לכיתות ה' לא נמצאה מגמה אחידה בתמונת הפערים המגדריים. בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה נרשם פער מגדרי בהישגים לטובת בנות, שהתבטא בעיקר בשיעור קטן יותר של בנות ברמת ההישגים הנמוכה (ב-9%) ובמידת מה גם בשיעור מעט גדול יותר של בנות ברמת ההישגים הגבוהה (ב-3%). לעומת זאת, בקרב התלמידים דוברי העברית, הן כלל התלמידים והן רק אלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נרשם יתרון מגדרי לטובת בנים, שהתבטא בעיקר בשיעור גדול יותר של בנים ברמת ההישגים הגבוהה (בכ-5%) ובקרב הראשונים גם בשיעור מעט קטן יותר של בנים ברמת ההישגים הנמוכה (ב-3%).

²⁵ הפיקוח החרדי לא נכלל בניתוח זה בשל היעדר יציגות של אוכלוסייה זו במבחני המיצ"ב ובשל העובדה ששיעור התלמידים יוצאי אתיופיה קטן ביותר בסוג פיקוח זה.

עוד עולה מן התרשים כי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, ההבדלים בין בנים ובנות ניכרים בעיקר בפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה (בפרט בעברית) ואילו ברמת ההישגים הגבוהה הפערים מתונים הרבה יותר (למעט מתמטיקה).

זאת ועוד, כאשר בוחנים תלמידים מאותו מגדר, נמצא כי הפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה ניכרים יותר בקרב בנים (מ-21% במתמטיקה ובאנגלית ועד 26% בעברית) מאשר בקרב בנות (מ-9% באנגלית ועד 18% במתמטיקה). כך הדבר גם באשר לפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה באנגלית בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה שהם ניכרים יותר בקרב בנים (17%) מאשר בקרב בנות (8%). בניגוד לכך, הפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה בעברית בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה ניכרים יותר בקרב בנות (17%) מאשר בקרב בנים (11%), ואילו במתמטיקה הפערים הללו דומים בשני המגדרים (8%).

תרשים 5: שיעורי תלמידים בכיתות ה' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי מגדר

בתרשים 6 מוצגים שיעורי התלמידים ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה במקצועות ההיבחנות לכיתות ח' במיצ"ב תשע"ט, בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקבוצות ההשוואה, בפילוח לבנים ובנות.

מן התרשים עולה כי במבחנים בשפת-אם עברית, במתמטיקה ובאנגלית לכיתות ח', הפערים המגדריים בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (לטובת בנות בכל המקצועות) דומים בכיווןם ולרוב גם בגודלם לפערים המקבילים בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. בקרב כלל דוברי העברית פער מגדרי בכיוון דומה נרשם רק בעברית ואילו בשאר המקצועות לא נרשם פער מגדרי ניכר. לעומת זאת, במבחן במדע וטכנולוגיה לכיתות ח', הן בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה והן בשתי קבוצות ההשוואה לא נרשמו פערים מגדריים ממשיים.

במבחן בשפת-אם עברית לכיתות ח' נרשמו פערים מגדריים לטובת בנות, המתבטאים בכך ששיעורי הבנות ברמת ההישגים הגבוהה גדולים מהשיעורים המקבילים בקרב בנים (ב-7% בקרב כלל התלמידים דוברי העברית ובקרב אלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, ופער קל בלבד של 2% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה), וכן בכך ששיעורי הבנות ברמת ההישגים הנמוכה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב בנים (ב-15% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, וכמחצית מכך, רק 8% בקרב כלל התלמידים דוברי העברית).

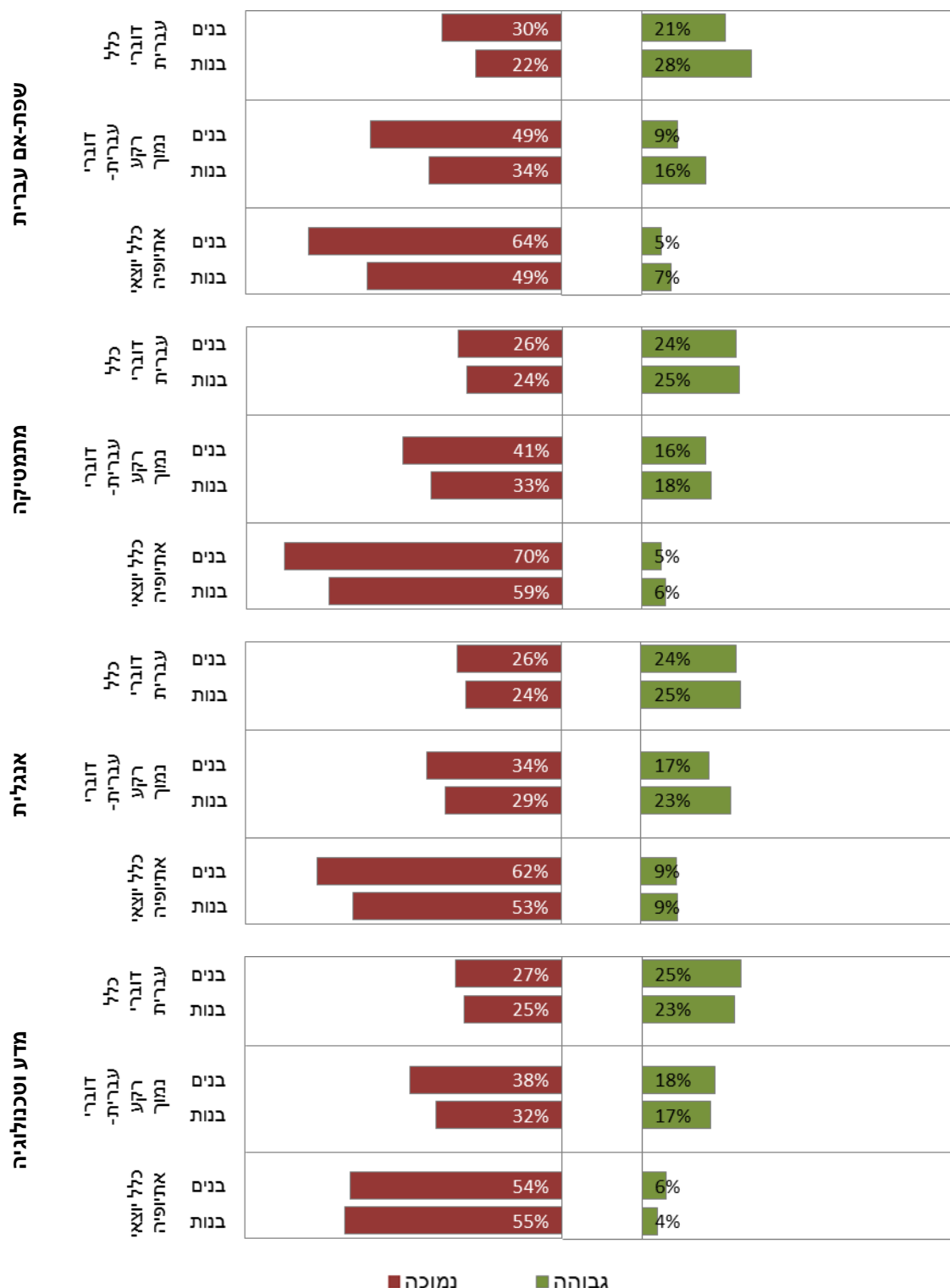
גם במבחן במתמטיקה לכיתות ח' נרשמו פערים מגדריים לטובת בנות, אך רק בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ותלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. הדבר מתבטא בעיקר בכך ששיעורי הבנות ברמת ההישגים הנמוכה קטנים בכ-10% מהשיעורים המקבילים בקרב בנים (ב-11% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה וב-8% בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה), ואילו ברמת ההישגים הגבוהה לא נרשמו פערים ניכרים בין בנים ובין בנות. בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נרשמו הבדלים של ממש בין בנים ובנות בשיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות. פער מגדרי במתמטיקה ח' לטובת הבנות, בקרב יוצאי אתיופיה, עומד בניגוד לפער מגדרי במתמטיקה ח' לטובת הבנים.

תמונה דומה יחסית נרשמה גם במבחן באנגלית לכיתות ח', קרי פערים מגדריים לטובת בנות, אך רק בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ותלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. הדבר מתבטא בעיקר בכך ששיעורי הבנות ברמת ההישגים הנמוכה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב בנים (ב-9% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה וב-5% בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה), ובמידה פחותה מכך גם בשיעור גבוה יותר של בנות ברמת ההישגים הגבוהה (ב-5%, רק בקרב האחרונים). בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נרשמו הבדלים של ממש בין בנים ובנות בשיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות. אם כך, הן בכיתות ח' והן בכיתות ח' נמצא מגדרי באנגלית לטובת הבנות בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, ואילו בקרב תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה תמונת הפערים המגדריים הפוכה בין דרגות הכיתה (לטובת בנים בכיתות ח' ולטובת בנות בכיתות ח').

ככלל, במבחן במדע וטכנולוגיה לכיתות ח' לא נרשמו פערים מגדריים של ממש, פרט לכך שבקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה שיעור הבנים ברמת ההישגים הנמוכה גבוה ב-6% משיעור הבנות.

עוד עולה מן התרשים כי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, ההבדלים בין בנים ובנות ניכרים בעיקר בפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה (למעט מדע וטכנולוגיה) ואילו ברמת ההישגים הגבוהה הפערים מתונים הרבה יותר עד לא קיימים.

תרשים 6: שיעורי תלמידים בכיתות ח' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי מגדר

כאשר בוחנים תלמידים מאותו מגדר, נמצא כי בכל המקצועות פרט למדע וטכנולוגיה, הפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה ניכרים יותר בקרב בנים (מ-34% בעברית ועד 44% במתמטיקה) מאשר בקרב בנות (מ-27% בעברית ועד 35% במתמטיקה). באשר לפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה, הרי שעל פי רוב הפערים דומים בשני המגדרים, פרט לעברית בה הפער בקרב בנות (21%) ניכר יותר מאשר בקרב בנים (16%), וזאת בדומה לממצא בכיתות ה'.

לסיכום, משיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות עולה כי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בשתי דרגות הכיתה נרשם יתרון מגדרי לטובת הבנות בעברית (כך גם בקרב שתי קבוצות ההשוואה) ובאנגלית (בקרב שתי קבוצות ההשוואה נרשם יתרון מגדרי דווקא לטובת הבנים בכיתות ה', ואילו בכיתות ח' נרשם יתרון מגדרי לטובת בנות רק בקרב אלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה). במתמטיקה נרשמה מגמה הפוכה בין דרגות הכיתה בקרב יוצאי אתיופיה: יתרון מגדרי לבנים בכיתות ה' (יתרון דומה נרשם גם בשתי קבוצות ההשוואה) לעומת יתרון מגדרי לבנות בכיתות ח' (יתרון דומה נרשם רק בקרב אלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה).

מכלול הממצאים מצביע על הצורך בפעולות ממוקדות לקידום בנים יוצאי אתיופיה בדגש על תלמידים ברמת ההישגים הנמוכה (בכל המקצועות ובעיקר בעברית). לצד זאת, יש לפעול לקידום בנות יוצאות אתיופיה בדגש על מתמטיקה (בעיקר בכיתות ה').

שיעור ניכר מהתלמידים יוצאי אתיופיה לומדים בפיקוח הממ"ד (42%, לעומת רק 18% מבין כלל התלמידים דוברי העברית), כמוצג בתרשים נ-1.

בתרשים 7 מוצגים שיעורי התלמידים ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה במקצועות ההיבחנות לכיתות ה' במיצ"ב תשע"ט, בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקבוצות השוואה, בפילוח לבתי ספר בפיקוח הממלכתי ואלו בפיקוח הממלכתי-דתי (להלן ממ"ד).

מן התרשים עולה כי באנגלית לכיתות ה', הפער בין סוגי הפיקוח הבית ספרי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (לטובת בתי ספר בפיקוח הממלכתי) דומה בכיוונו לפערים המקבילים בקרב תלמידים בקבוצות השוואה, אף כי הוא מתון יותר בגודלו בקרב יוצאי אתיופיה. לעומת זאת, במבחן במתמטיקה לכיתות ה', הפער בין סוגי הפיקוח הבית ספרי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד) הפוך בכיוונו מהפער המקביל בקרב תלמידים מרקע נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (לטובת בתי ספר בפיקוח הממלכתי). בשאר המקרים לא נרשמו פערים של ממש, או שהמגמה איננה ברורה.

במבחן באנגלית לכיתות ה', בכל קבוצות האוכלוסייה, שיעורי התלמידים בבתי ספר בפיקוח הממלכתי ברמת ההישגים הנמוכה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב תלמידים בבתי ספר בפיקוח הממ"ד (ב-7% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, ב-9% בקרב כלל התלמידים דוברי העברית וכפול מכך – 19% בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה). לצד זאת, שיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה גדולים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי (ב-7% בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, ב-11% בקרב כלל התלמידים דוברי העברית וב-12% בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה). אם כך, הדבר משקף פערים בהישגים לטובת בתי ספר בפיקוח ממלכתי במקצוע אנגלית, וזאת בכל קבוצות האוכלוסייה.

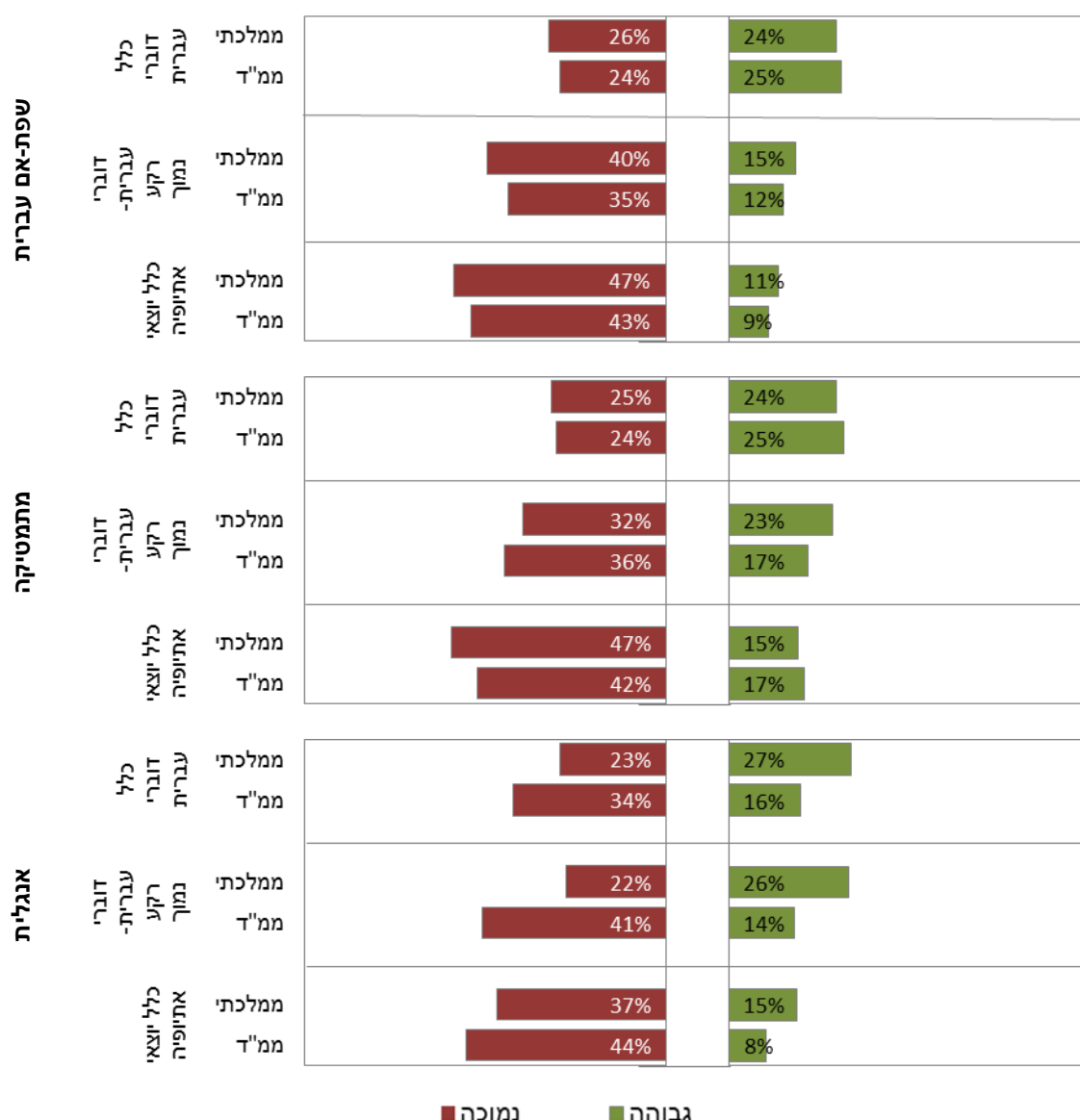
במתמטיקה לכיתות ה', נרשמו פערים קלים לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד, לעומת אלו בפיקוח הממלכתי, בקרב יוצאי אתיופיה בלבד. הדבר מתבטא בעיקר בשיעור קטן יותר (ב-5%) של תלמידים ברמת ההישגים הנמוכה ובשיעור מעט גדול יותר (ב-2%) של תלמידים ברמת ההישגים הגבוהה. בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נרשם דווקא יתרון לטובת בתי ספר בפיקוח הממלכתי (פערים של 5% הן ברמת ההישגים הגבוהה והן בזו הנמוכה). בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נמצאו הבדלים של ממש בין בתי ספר בפיקוח הממלכתי ואלו בפיקוח הממ"ד.

לעומת זאת, בעברית לכיתות ה' נרשמה מגמה מעורבת, כאשר הן בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה והן בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה בבתי ספר בפיקוח הממלכתי נרשמו שיעורים גדולים יותר הן של תלמידים ברמות ההישגים הנמוכה (בכמעט 5%) והן של תלמידים ברמת ההישגים הגבוהה (בכ-3%), בהשוואה לשיעורים המקבילים בבתי ספר בפיקוח הממ"ד. בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נמצאו הבדלים של ממש בין בתי ספר בפיקוח הממלכתי ואלו בפיקוח הממ"ד.

אם כך, בכל המקצועות הפערים בין סוגי הפיקוח בשיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה עומדים על כ-5% (בעברית ובמתמטיקה לטובת הפיקוח הממ"ד, באנגלית לטובת הפיקוח הממלכתי), ואילו פערים בין סוגי הפיקוח בשיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה ברמת ההישגים הגבוהה ניכרים רק באנגלית (לטובת הפיקוח הממלכתי).

זאת ועוד, כאשר בוחנים תלמידים מבתי-ספר באותו סוג פיקוח, נמצא כי הפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה ניכרים מעט יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי מאשר באלו בפיקוח הממ"ד. כך הדבר גם כאשר בוחנים תלמידים מבתי ספר באותו סוג פיקוח, ומתייחסים לפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה באנגלית בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה שהם ניכרים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי. בניגוד לכך, הפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה בעברית בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה ניכרים יותר בבתי ספר בפיקוח הממ"ד, ואילו במתמטיקה הפערים הללו דומים בבתי ספר משני סוגי הפיקוח.

תרשים 7: שיעורי תלמידים בכיתות ה' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סוג פיקוח

בתרשים 8 מוצגים שיעורי התלמידים ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה במקצועות ההיבחנות לכיתות ח' במיצ"ב תשע"ט, בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקבוצות ההשוואה, בפילוח לבתי ספר בפיקוח הממלכתי ואלו בפיקוח הממלכתי-דתי (להלן ממ"ד).

מן התרשים עולה כי בכל המבחנים ישנו יתרון לתלמידים יוצאי אתיופיה בבתי ספר בפיקוח הממ"ד על פני עמיתיהם בבתי ספר בפיקוח הממלכתי, אך גודל הפערים ואופן ביטויים שונה במקצועות השונים. חשוב לא פחות - תמונה זו שונה בעיקרה מתמונת הפערים בקרב קבוצות ההשוואה.

במבחן בעברית לכיתות ח', בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה שיעור התלמידים בבתי ספר בפיקוח הממ"ד ברמת ההישגים הנמוכה קטן (ב-8%) משיעורם בקרב תלמידים בבתי ספר בפיקוח הממלכתי, וגם שיעור התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה גדול יותר (ב-5%). בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה מסתמנת תמונה הפוכה, כאשר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי נרשם שיעור קטן יותר של תלמידים ברמת ההישגים הנמוכה (ב-6%). בקרב כלל התלמידים דוברי העברית, לא נרשמו פערים של ממש בין בתי ספר משני סוגי הפיקוח.

במבחן במתמטיקה לכיתות ח', נרשמו פערים לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד, לעומת אלו בפיקוח הממלכתי, בעיקר בקרב יוצאי אתיופיה ובמידה פחותה גם בקרב דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. הדבר מתבטא בשיעורים קטנים יותר של תלמידים ברמת ההישגים הנמוכה (ב-13% וב-4%, בהתאמה). בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נמצאה מגמת פערים ברורה.

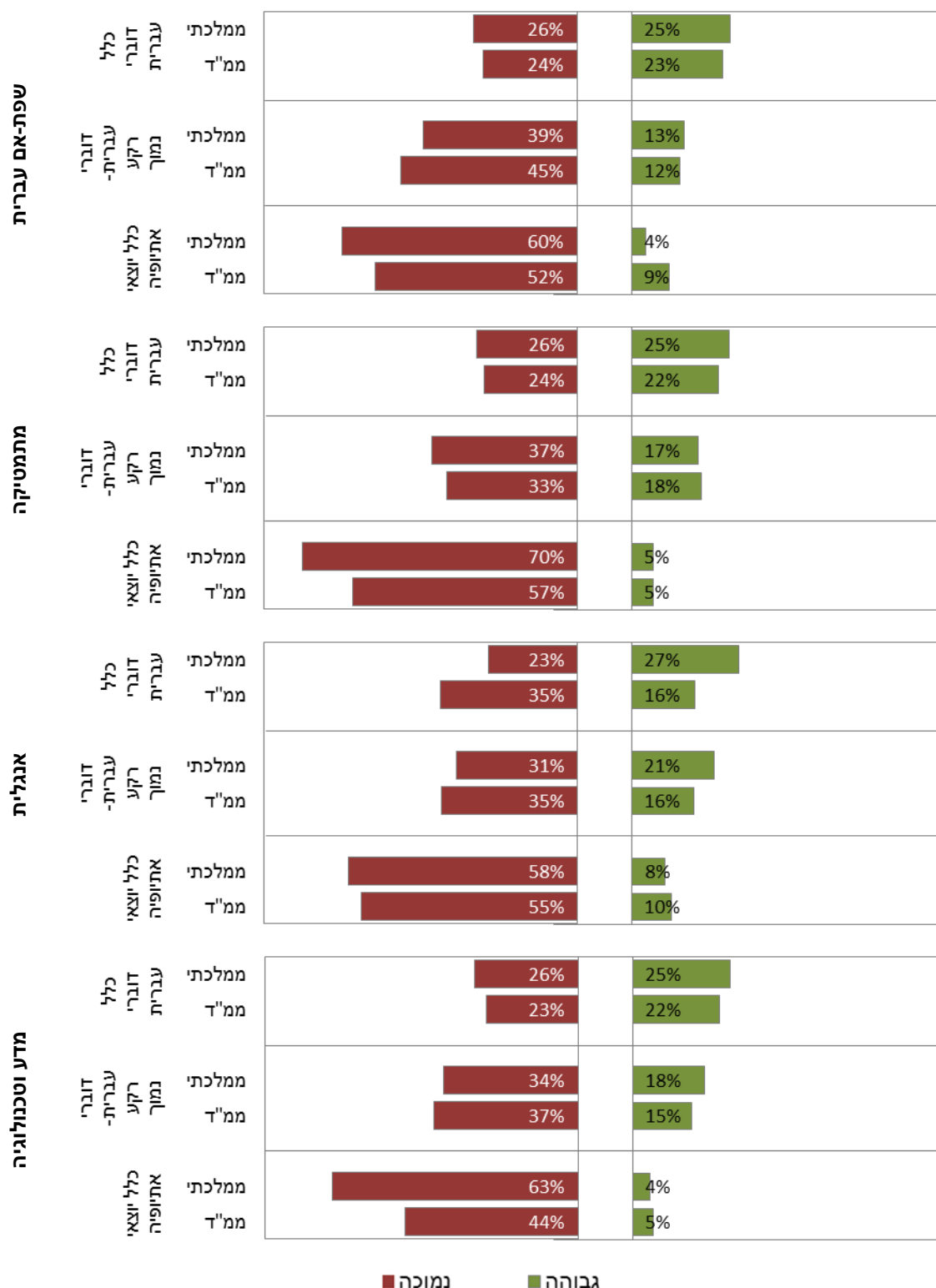
גם במבחן במדע וטכנולוגיה לכיתות ח' נרשמו פערים לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד, לעומת אלו בפיקוח הממלכתי, אך בקרב יוצאי אתיופיה בלבד, והדבר מקבל בולטות בשיעור קטן הרבה יותר (ב-19%) של תלמידים ברמת ההישגים הנמוכה. בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נמצאה מגמת פערים ברורה, ואילו בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נרשם דווקא יתרון קל לטובת בתי ספר בפיקוח הממלכתי (פערים של 3%, הן ברמת ההישגים הגבוהה והן בזו הנמוכה).

במבחן באנגלית לכיתות ח', בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה נרשמו פערים קלים בלבד אם בכלל (2%-3%) לטובת בתי ספר בפיקוח הממ"ד, לעומת אלו בפיקוח הממלכתי. לעומת זאת, בקרב כלל התלמידים דוברי העברית ואלו מביניהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נרשמו דווקא פערים לטובת בתי ספר בפיקוח הממלכתי (פערים של כ-10% ושל כ-5%, בהתאמה).

עוד עולה מן התרשים כי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, בכל המקצועות שיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה עומדים בבתי ספר בפיקוח הממלכתי על כ-60% (אנגלית) ועד 70% (מתמטיקה), ואילו בבתי ספר בפיקוח הממ"ד הם נמוכים יותר ועומדים על כ-45% (מדע וטכנולוגיה) ועד כ-55% (מתמטיקה ואנגלית).

זאת ועוד, כאשר בוחנים תלמידים מבתי-ספר באותו סוג פיקוח, נמצא כי הפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה ניכרים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי מאשר באלו בפיקוח הממ"ד (בעיקר באנגלית ובמדע וטכנולוגיה). כך הדבר גם כאשר לפערים בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה בין כלל התלמידים דוברי העברית ובין התלמידים יוצאי אתיופיה שהם ניכרים יותר בבתי ספר בפיקוח הממלכתי מאשר באלו בפיקוח הממ"ד (בעיקר באנגלית).

תרשים 8: שיעורי תלמידים בכיתות ח' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סוג פיקוח

לסיכום, משיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות עולה כי בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' נרשם יתרון לטובת אלו בבתי הספר בפיקוח הממ"ד בכל המקצועות (בעיקר במדע וטכנולוגיה ובמתמטיקה, פער מתון יותר בעברית, ופער קל בלבד אם בכלל באנגלית). בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' נרשם יתרון לטובת אלו בבתי ספר בפיקוח הממ"ד רק במתמטיקה, ואילו באנגלית נרשמה תמונה הפוכה, כלומר יתרון דווקא לטובת אלו בבתי ספר בפיקוח הממלכתי.

בפתח הדברים, חשוב לסייג את הממצאים שיוצגו להלן, שכן בניגוד לשנים עברו, בדוח זה לא ניתן לקבץ את הנתונים של תלמידים יוצאי אתיופיה משנים עוקבות, ובשל כך קבוצת התלמידים העולים מאתיופיה קטנה מאוד בגודלה,²⁶ דבר שעלול לפגוע במהימנות וייצוגיות הממצאים.

בתרשימים 9 ו-10 מוצגים שיעורי התלמידים ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה במקצועות ההיבחנות **לכיתות ה' ו-ח'** (בהתאמה) במיצ"ב תשע"ט, בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, בפילוח לפי סטטוס עלייה (קרי עולים לעומת בני עולים).

מן התרשימים עולה כי שיעורים גבוהים במיוחד של תלמידים עולים מאתיופיה נמצאים ברמת ההישגים הנמוכה: בכיתות ה' כמחצית (אנגלית) עד כשני שלישים (עברית) מהם, ובכיתות ח' המצב חמור אף יותר – כשני שלישים (מדע וטכנולוגיה) עד כארבע חמישיות (מתמטיקה) מהם. זאת ועוד, במרבית מקצועות ההיבחנות שיעורים כמעט זניחים של עולים מאתיופיה נמצאים ברמת ההישגים הגבוהה, על פי רוב עד 5%, ורק במבחן במתמטיקה שיעורם מעט גבוה יותר (8%). עוד עולה מן התרשימים כי בכל המבחנים ישנו יתרון משמעותי לתלמידים בני העולים מאתיופיה על פני עמיתיהם העולים מאתיופיה.

במבחנים לכיתות ה', שיעורי העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גדולים מהשיעורים המקבילים בקרב בני העולים מאתיופיה בכ-15% במקצועות מתמטיקה ואנגלית ועד כ-25% בשפת-אם עברית. לצד זאת, שיעורי העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הגבוהה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב בני העולים מאתיופיה בכ-10% בכל המקצועות.

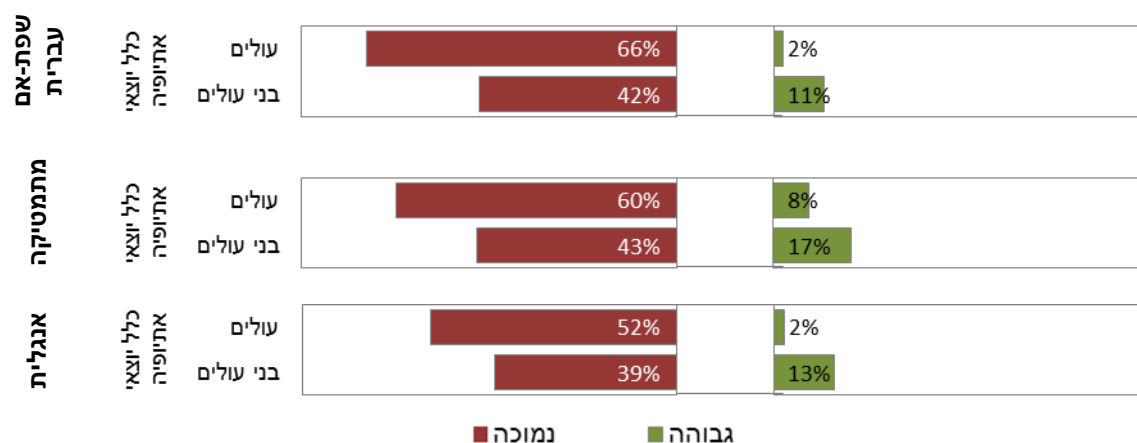
תמונה דומה נרשמה במבחנים המקבילים לכיתות ח'. שיעורי העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גדולים מהשיעורים המקבילים בקרב בני העולים מאתיופיה בכ-25%, וכן שיעורי העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הגבוהה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב בני העולים מאתיופיה בכ-5% עד כ-10%. במקצוע מדע וטכנולוגיה הפערים בין התלמידים בני העולים והתלמידים העולים קטנים יותר: ברמת ההישגים הנמוכה בפערים בשיעורי התלמידים עומדים על 17%, ואילו שיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה דומים.

חשוב להדגיש כי הן בכיתות ה' והן בכיתות ח', הישגיהם של בני העולים (תרשימים 9 ו-10) נמוכים מהישגי תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (תרשימים 3 ו-4), בכל מקצועות ההיבחנות בתשע"ט.²⁷ כך, שיעורי התלמידים בני העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גדולים מהשיעורים המקבילים בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה בכ-10% ועד כ-15%, ולצד זאת שיעורי התלמידים בני העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הגבוהה קטנים מהשיעורים המקבילים בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה בכ-5% ועד 10%, וזאת בכל מקצועות ההיבחנות פרט לשפת-אם עברית. אמנם גם בעברית התגלו פערים, אך הללו קטנים יותר (עד 5%).

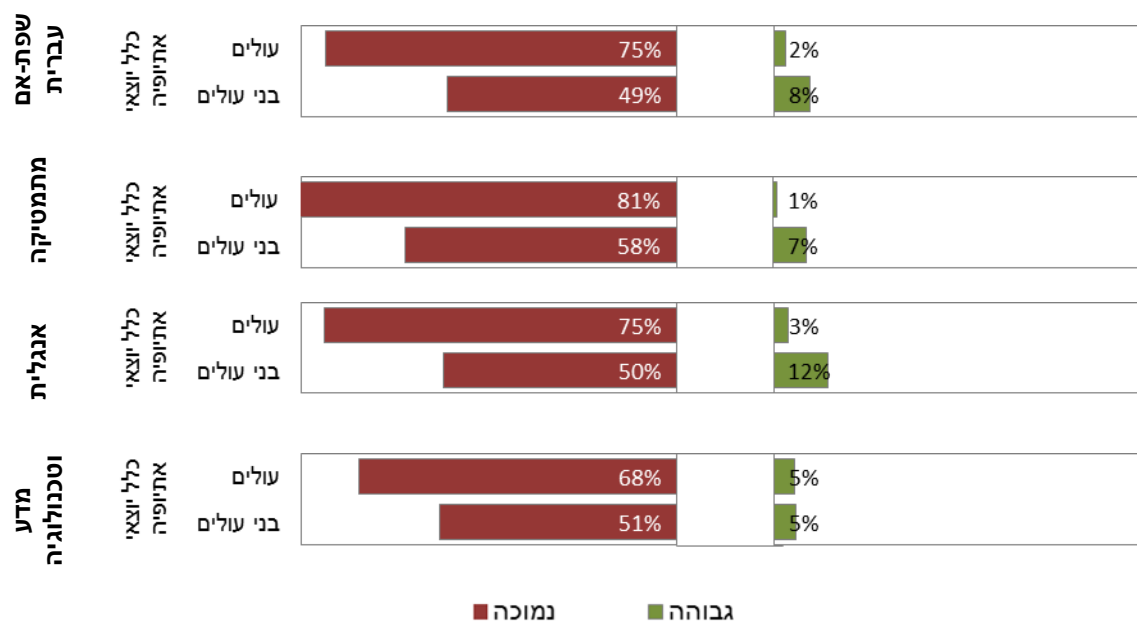
²⁶ כך לדוגמא, בהתייחס לתלמידים העולים מאתיופיה, הרי שפחות מ-40 תלמידי כיתות ה' ופחות מ-100 תלמידי כיתות ח' נבחנו במבחני המיצ"ב השונים בתשע"ט.

²⁷ כיוון ששיעוריהם של התלמידים העולים מאתיופיה נמוך מאוד, בעיקר בכיתות ה', הרי שהישגי התלמידים בני העולים מאוד דומים להישגי כלל התלמידים יוצאי אתיופיה.

תרשים 9: שיעורי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ה' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סטטוס עליה

תרשים 10: שיעורי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' ברמות ההישגים הגבוהה והנמוכה, במבחני מיצ"ב לשנת תשע"ט, בפילוח לפי סטטוס עליה

עמדות תלמידים יוצאי אתיופיה כלפי המקצועות השונים

בפתח חוברת המבחנים לכיתות ה' ו-ח' הוצגו לכל תלמיד מספר היגדים לדיווח עצמי העוסקים בתחושת המסוגלות ובמוטיבציה ללימודי המקצוע בכיתה. בנוגע לכל היגד התבקש התלמיד לציין באיזו מידה הוא מסכים עם הנאמר בו על סולם בן חמש דרגות, הנע מ"מסכים מאוד" (5) ועד "מאוד לא מסכים" (1). להלן יוצגו העמדות של תלמידים יוצאי אתיופיה, עולים ובני עולים, כלפי מקצועות ההיבחנות במיצ"ב בשנת תשע"ט, בהשוואה לעמדותיהם של כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ולעמדותיהם של תלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, בחלוקה על פי שכבת כיתה (ה' ו-ח').

הנתון המדווח, בנוגע לכל היגד, הוא שיעור התלמידים שהביעו הסכמה עם הנאמר בהיגד, דהיינו סימנו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 או 5). חלקו העליון של כל תרשים מוקצה להיגד העוסק בתחושת המסוגלות של התלמיד ("בדרך כלל אני מצליח במקצוע"), ואילו יתר החלקים מוקצים להיגדים העוסקים במוטיבציה: פנימית, קרי מידת ההנאה שלימוד המקצוע בכיתה מסב לתלמיד ("אני נהנה ללמוד את המקצוע"), וחיצונית, קרי החשיבות שמייחס התלמיד ללימודי המקצוע ("חשוב לי ללמוד את המקצוע").

שכבת כיתה ה'

בתרשים 11 מוצגות העמדות כלפי לימודי מקצועות המיצ"ב של תלמידי כיתות ה' בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובהשוואה לתלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, בשנת תשע"ט.

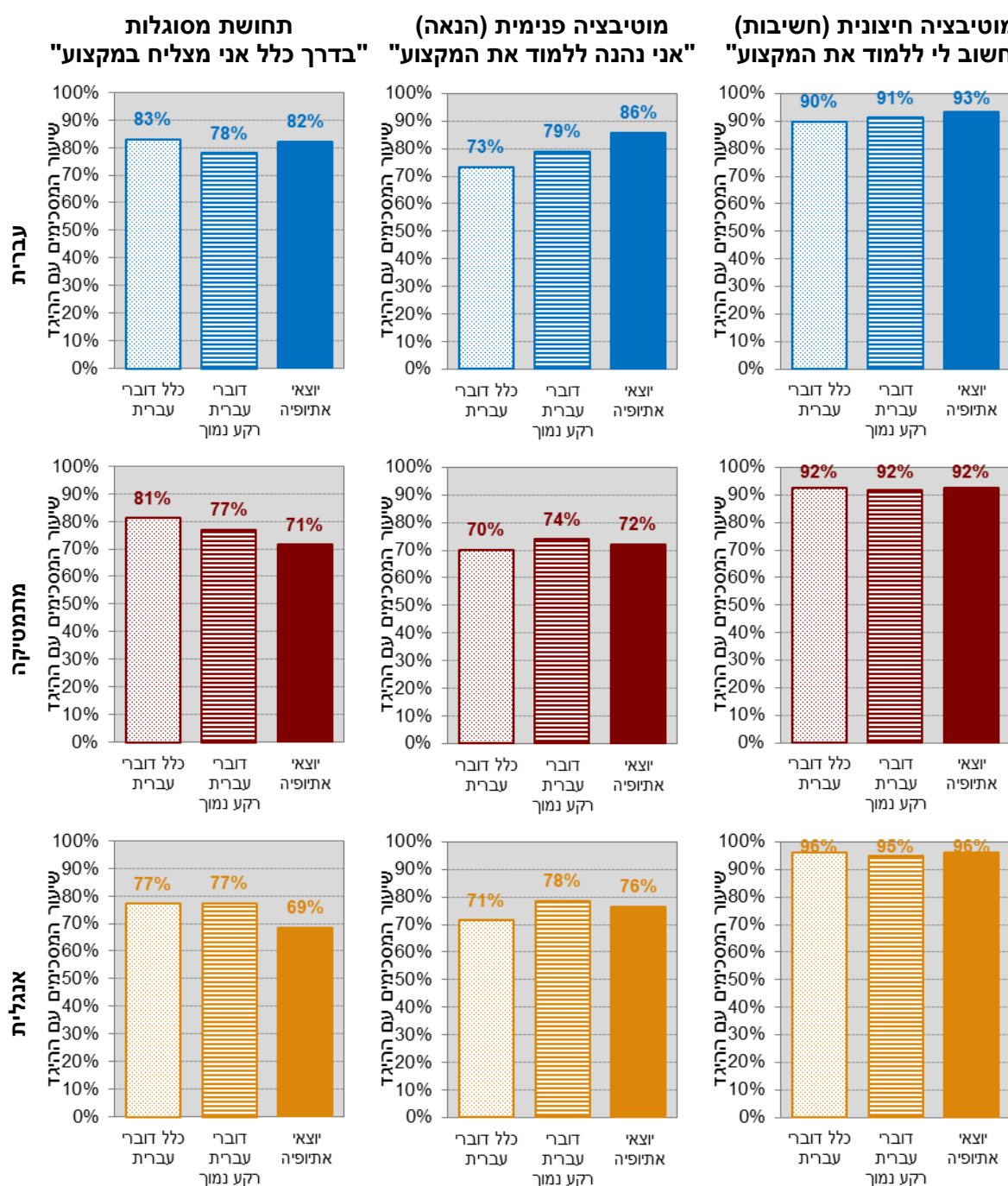
מן התרשים עולה כי שיעורי המדווחים על תחושת המסוגלות במתמטיקה ובאנגלית בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ה' נמוכים מהשיעורים המקבילים בקרב כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית וגם מהשיעורים בקרב תלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. הפערים בשיעורי המדווחים על תחושת המסוגלות בין תלמידים יוצאי אתיופיה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית עומדים על כ-10% במתמטיקה ובאנגלית, ואילו בעברית שיעורי המדווחים דומים. מעניין לציין כי רק בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, שיעורי המדווחים על תחושת מסוגלות בעברית (82%) גבוהים משיעורי המדווחים על תחושת מסוגלות במתמטיקה ובאנגלית (כ-70%).

עוד עולה מן התרשים כי שיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה מלימודי העברית (86%) גבוהים מהשיעורים המקבילים הן בקרב כלל תלמידים דוברי העברית (73%) והן בקרב אלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (79%). לעומת זאת, במתמטיקה ובאנגלית שיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה מלימודי המקצוע דומים לשיעורים המקבילים בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, כאשר השיעורים בקרב כלל דוברי העברית דומים (מתמטיקה) או נמוכים יותר (אנגלית). מעניין לציין כי רק בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, שיעורי המדווחים על הנאה מלימודי העברית (86%) גבוהים משיעורי המדווחים על הנאה מלימודי האנגלית (75%) ועוד יותר מכך מלימודי המתמטיקה (כ-72%). בקרב כלל דוברי העברית לא נמצאו פערים של ממש בשיעורי המדווחים על הנאה מלימודי המקצועות השונים, ואילו בקרב אלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נרשם שיעור דווח נמוך יותר על הנאה מלימודי המתמטיקה ביחס לשאר המקצועות.

בכל האמור לחשיבות שמייחסים התלמידים ללימודי המקצועות, הרי שכ-90% (עברית) ועד כ-95% (אנגלית) מן התלמידים דיווחו על ייחוס חשיבות לכל אחד מן המקצועות, ללא הבדלים של ממש בין יוצאי אתיופיה לתלמידים בקבוצות השוואה.

בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה נמצא מדרג כאשר שיעור התלמידים המייחסים חשיבות ללימודי המקצוע גבוה משיעורי אלו המדווחים על הנאה מלימודי המקצוע, וזה גבוה משיעור אלו המדווחים על תחושת מסוגלות במקצוע. בקרב תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה נמצאה תמונה דומה כאשר שיעורי הדיווח על ייחוס חשיבות ללימודי המקצועות גבוהים יותר, אלא ששיעורי הדיווח על הנאה ועל מסוגלות דומים אלו לאלו. גם בקרב כלל דוברי העברית שיעורי הדיווח על ייחוס חשיבות ללימודי המקצועות גבוהים יותר, אלא ששיעורי הדיווח על הנאה נמוכים משיעורי הדיווח על תחושת מסוגלות.

תרשים 11: עמדות כלפי מקצועות המיצ"ב בקרב תלמידי 'כיתות ה', לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי

לסיכום, בכיתות ה' על פי רוב הפערים בעמדות בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים בשתי קבוצות ההשוואה ניכרים בעיקר בתחושת מסוגלות נמוכה יותר בקרב הראשונים במתמטיקה ובאנגלית, אך לא בעברית. לא נמצאו הבדלים של ממש בשיעורי הדיווח על ייחוס חשיבות ללימודי המקצועות ועל הנאה מלימודי המקצועות, כאשר ניתן אף לציין שיעורים גבוהים יותר בקרב יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה מלימודי העברית, ביחס לקבוצות ההשוואה.

שכבת כיתה ח'

בתרשים 12 מוצגות העמדות כלפי מקצועות המיצ"ב של תלמידי כיתות ח' בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בהשוואה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובהשוואה לתלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, בשנת תשע"ט.

מן התרשים עולה כי בכל המקצועות שיעורי המדווחים על תחושת המסוגלות בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' נמוכים במידה רבה מהשיעורים המקבילים בקרב כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ובקרב תלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ובקרב כלל דוברי העברית נמצא מדרג של שיעורי הדיווח על תחושת המסוגלות שהיא גבוהה יותר בשפה העברית (61%-ו-73%, בהתאמה) ובאנגלית (58%-ו-75%, בהתאמה), ברמת ביניים במתמטיקה (51%-ו-69%, בהתאמה), וברמה הנמוכה ביותר במדע וטכנולוגיה (45%-ו-65%, בהתאמה). למעשה, הפער בשיעורי המדווחים על תחושת מסוגלות בין תלמידים יוצאי אתיופיה לכלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית עומד על כ-20% בכל המקצועות פרט לעברית (12%).

זאת ועוד, בכל שלוש קבוצות התלמידים שיעורי המדווחים על תחושת המסוגלות בעברית ובמתמטיקה נמוכים יותר בכיתה ח' מאשר בכיתה ה', ובקרב תלמידים יוצאי אתיופיה הדבר נכון גם באנגלית. חשוב להדגיש כי במעבר מכיתה ה' לכיתה ח' נרשמה ירידה חדה בשיעורי המדווחים על תחושת המסוגלות בעברית ובמתמטיקה בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (כ-20%) לעומת ירידה מתונה יותר בקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה (10% עד 13%). אם כך, במעבר מכיתה ה' לכיתה ח' בעיקר בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ניכרת מגמה של ירידות ניכרות בתחושת המסוגלות במקצועות השונים (**תרשים 12** לעומת **תרשים 11**), וזו עומדת בהלימה לגידול הניכר בשיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה ברמת הישגים הנמוכה במקצועות השונים (**תרשים 4** לעומת **תרשים 3**). הדבר מחזק את הקשר בין הישגים ובין תחושת מסוגלות, אף כי אין בכך להעיד על סיבתיות.

עוד עולה מן התרשים כי בכל המקצועות שיעורי התלמידים דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה מלימודי המקצוע הם הגבוהים ביותר. שיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה מלימודי העברית גבוהים יותר מהשיעורים בקרב כלל התלמידים דוברי העברית, שיעורי הדיווח על הנאה מלימודי המתמטיקה יחסית דומים, ואילו שיעורי הדיווח על הנאה מלימודי המדע והטכנולוגיה ובמידה מה גם מלימודי האנגלית בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה נמוכים יותר מאשר בקרב כלל דוברי העברית. שיעור התלמידים יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה מלימודי מדע וטכנולוגיה הוא הנמוך ביותר מבין המדווחים על הנאה מלימודי מקצועות ההיבחנות השונים, בעוד בקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה שיעורי המדווחים על הנאה מלימודי מדע וטכנולוגיה דומים לאלו המדווחים על הנאה מלימודי העברית ומלימודי המתמטיקה. זאת ועוד, בכל שלוש קבוצות התלמידים ההנאה שלימודי העברית מסבים לתלמידים נמוכה יותר בכיתה ח' מאשר בכיתה ה'. ושוב, חשוב להדגיש כי במעבר מכיתה ה' לכיתה ח' הירידות בשיעורי המדווחים

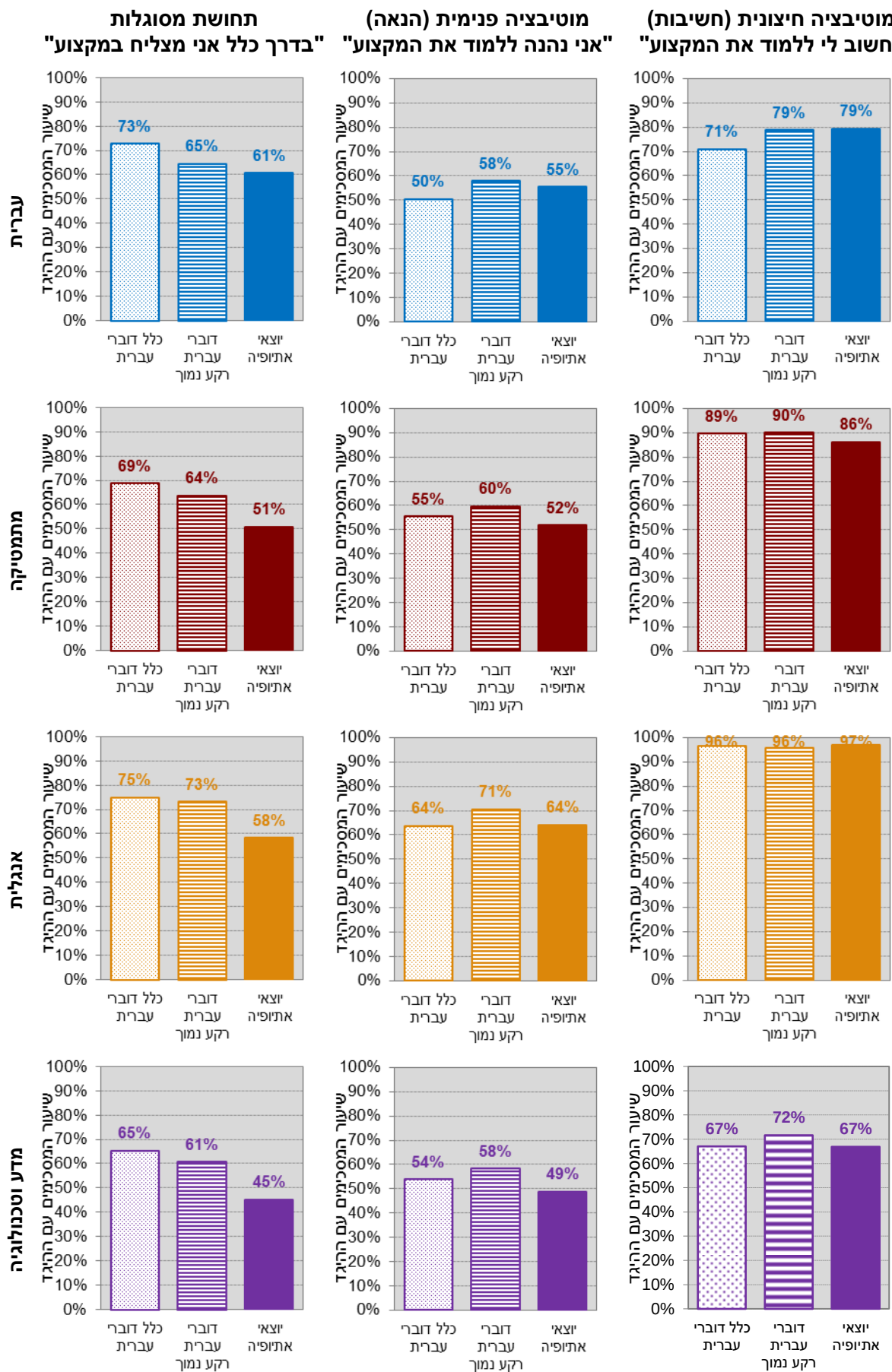
על הנאה מלימודי המקצועות בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה (31% בעברית, 20% במתמטיקה, 12% באנגלית) חדות יותר מן הירידות בקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה (קצת יותר מ-20% בעברית, כ-15% במתמטיקה, 7% באנגלית).

בכל האמור לחשיבות שמייחסים התלמידים ללימודי המקצועות, הרי שעל פי רוב שיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה המייחסים חשיבות ללימודי המקצועות השונים דומים יחסית לשיעורים המקבילים בקבוצת ההשוואה, בעיקר באנגלית ובמתמטיקה (באחרון נמוך רק ב-3%), כאשר לעיתים נרשם שיעור נמוך יותר בקרב כלל דוברי העברית (במקצוע עברית) או שיעור מעט גבוה יותר בקרב אלו דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה (מדע וטכנולוגיה). נמצא הבדל בשיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה המייחסים חשיבות ללימודי המקצועות השונים, כאשר שיעורים גבוהים רואים חשיבות ללימודי האנגלית (97%), פחות מכך ללימודי המתמטיקה (86%), עוד פחות מכך מיוחסת חשיבות ללימודי העברית (79%), כשללימודי המדע והטכנולוגיה מיוחסת החשיבות הנמוכה ביותר (רק 67%). בולט כי בכל שלוש קבוצות התלמידים החשיבות המיוחסת ללימודי העברית נמוכה הרבה יותר בכיתה ח' (כ-70% עד כ-80%) מאשר בכיתה ה' (כ-90% ואף למעלה מכך). עוד חשוב לציין כי במעבר מכיתה ה' לכיתה ח' נרשמו ירידות בשיעורי המדווחים על ייחוס חשיבות ללימודי העברית בלבד, בעוד שיעורי המדווחים על ייחוס חשיבות ללימודי המתמטיקה והאנגלית נותרו מאוד גבוהים ודומים בשתי דרגות הכיתה.

ככלל, בקרב תלמידי כיתות ח' יוצאי אתיופיה ואלו מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, שיעור אלו המייחסים חשיבות ללימודי המקצוע גבוה משיעורי אלו המדווחים על הנאה או על תחושת מסוגלות, והדבר נכון בכל המקצועות. בקרב כלל דוברי העברית, הדבר נכון רק במקצועות מתמטיקה ואנגלית, כאשר בעברית ובמדע וטכנולוגיה שיעורי המדווחים על ייחוס חשיבות ללימודי המקצוע דומים לשיעורי המדווחים על תחושת מסוגלות.

לסיכום, הפערים בעמדות בין תלמידים יוצאי אתיופיה לתלמידים בשתי קבוצות ההשוואה ניכרים בעיקר בתחושת מסוגלות נמוכה יותר בקרב הראשונים וזאת בכל המקצועות, כאשר הפערים עומדים על כ-15% ביחס לתלמידים מרקע נמוך שאינם יוצאי אתיופיה ועל כ-20% ולמעלה מכך ביחס לכלל דוברי העברית. בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, ביחס לכלל התלמידים דוברי העברית, הרי ששיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה המדווחים על הנאה ועל ייחוס חשיבות ללימודי העברית גבוהים יותר, ואילו שיעורי אלו המדווחים על הנאה ועל ייחוס חשיבות ללימודי המתמטיקה נמוכים מעט יותר, וכן נמוכים יותר שיעורי התלמידים המדווחים על הנאה מלימודי המדע והטכנולוגיה.

תרשים 13: עמדות כלפי מקצועות המיצ"ב בקרב תלמידי 'כיתות ח', לפי מוצא ורקע חברתי-כלכלי

בדוח זה מוצגים הישגיהם של התלמידים יוצאי אתיפיה במבחני המיצ"ב לאורך השנים תשס"ח-תשע"ט, תוך התמקדות בשנת תשע"ט, וזאת בהשוואה להישגי כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ואלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה. ממצאי הדוח מצביעים על כך שלאורך השנים חל שיפור בממוצע הישגי תלמידים יוצאי אתיפיה בעברית, הן בכיתות ה' והן בכיתות כיתות ח', וזאת במקביל לשיפור בממוצע הישגי התלמידים בקבוצות ההשוואה בבתי-ספר דוברי עברית. כיוון שהשיפור בהישגים בעברית בקרב תלמידים יוצאי אתיפיה היה גדול מזה שנרשם בהישגי כלל התלמידים בבתי-הספר דוברי עברית וגם בהישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה, הרי שהפערים ביניהם הצטמצמו במידה רבה. אולם על אף הצמצום בפערים, הללו עדיין ניכרים, בעיקר בכיתות ח'. כך בתשע"ט, הפער בין ממוצעי ההישגים של תלמידים יוצאי אתיפיה ושל כלל התלמידים דוברי העברית עומד בכיתות ה' על 35 נקודות, ואילו בכיתות ח' הפער כמעט כפול בגודלו ועומד על 61 נקודות. הפערים בין ממוצעי ההישגים של תלמידים יוצאי אתיפיה ושל תלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה קטנים יותר, כאשר בכיתה ה' הפער נסגר כמעט לגמרי ועומד על 10 נקודות בלבד, ואילו בכיתות ח' הפער גדול פי 3 ועומד על 29 נקודות. התרחבות הפערים בין כיתות ה' לכיתות ח' איננה מוגבלת לשפת-אם עברית בלבד שכן מגמה זו נמצאה גם בשנים קודמות בכל מקצועות ההיבחנות במיצ"ב. ביחס לשנה הקודמת, תשע"ח, הרי שנרשמה יציבות בהישגי תלמידים בכל הקבוצות, ומתוך כך גם הפערים ביניהם נותרו כמעט כשהיו.

לצד השינוי בממוצע ההישגים בעברית לאורך השנים, בדוח מוצגים שיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות בכל מבחני המיצ"ב בתשע"ט. בכל המקצועות ובשתי דרגות הכיתה, נרשם מדרג בשיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה לפיו שיעורי התלמידים יוצאי אתיפיה הם הגדולים ביותר, לאחריהם שיעורי התלמידים דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה, ואילו השיעורים הקטנים ביותר הם בקרב כלל התלמידים דוברי העברית (אשר בהגדרה נקבעו על כ-25%). מדרג הפוך נרשם בבחינת שיעורי התלמידים ברמת ההישגים הגבוהה. ממכלול ממצאים אלו עולה כי הפערים בהישגים בין כלל התלמידים דוברי העברית ואלו יוצאי אתיפיה מוסברים רק בחלקם (לעיתים הגדול) על ידי הפערים ביניהם ברמת הרקע החברתי-כלכלי. חשוב לציין כי נמצאו גם הבדלים בקרב תלמידים יוצאי אתיפיה כאשר התפלגות הציונים לפי רמות הישגים יחסיות מעידה על פערים ניכרים לטובת תלמידים בני עולים מאתיפיה ביחס לאלו העולים מאתיפיה.

עוד מוצגים בדוח פערים בתוך קבוצות אוכלוסייה לפי מגדר ולפי סוג פיקוח בית ספרי. חלק מן הפערים במקצועות השונים – בין אם פערים מגדריים ובין אם פערים בין סוגי פיקוח בית ספרי – שנמצאו בקרב תלמידים יוצאי אתיפיה, נמצאו גם בקרב כלל התלמידים דוברי העברית, וחלקם ייחודיים לראשונים.

כמו כן, בדוח מוצגות עמדותיהם של התלמידים יוצאי אתיפיה כלפי לימודי המקצועות השונים במיצ"ב לשנת תשע"ט, וזאת בהשוואה לעמדות כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית ולעמדות תלמידים בבתי-ספר דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיפיה. ככלל, שיעורי התלמידים יוצאי אתיפיה המדווחים על תחושת מסוגלות נמוכים מהשיעורים המקבילים בקרב תלמידי קבוצות ההשוואה, וזאת במרבית מקצועות ההבחנות בכיתות ה' (פרט לעברית) ובכלל המקצועות בכיתות ח', כאשר בכיתות ח' הפערים ניכרים יותר מאשר בכיתות ה'. לאור הקשר הידוע והמוכר, שנמצא במחקרים רבים, בין תחושת מסוגלות ובין הישגים, ולנוכח ההישגים הנמוכים יותר של תלמידים יוצאי אתיפיה ביחס לעמיתיהם בקבוצות ההשוואה, בעיקר בכיתות ח', הרי שאין זה מפתיע שתחושת המסוגלות שלהם נמוכה יותר.

כמו כן, ניכר הבדל בין המקצועות ודרגות הכיתה. כך למשל, שיעורים גבוהים יותר של תלמידים יוצאי אתיופיה, ביחס לשיעורים בקרב כלל התלמידים בבתי ספר דוברי עברית, מדווחים על הנאה מלימודי העברית (בעיקר בכיתות ה' וגם בכיתות ח') והאנגלית (רק בכיתות ה'), ועל ייחוס חשיבות ללימודי האנגלית (רק בכיתות ה'), ואילו שיעורי המדווחים על הנאה וייחוס חשיבות ללימודי המתמטיקה (בכיתות ח' בלבד) נמוכים מעט יותר בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה.

הישגי תלמידים בשכבת כיתה ה'

בשפת-אם עברית ניכר שיפור בממוצע הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה לאורך שנות המחקר (עלייה של כ-105 נקודות בין תשס"ח לתשע"ט), וצמצום ניכר (של 60 נקודות) בפערים בהשוואה לממוצע הישגי כלל התלמידים דוברי העברית. עם זאת, הפער עדין משמעותי, ובשנת תשע"ט עומד על 35 נקודות.

תמונה דומה מאוד מתקבלת גם בבחינת השינוי בפערים בין ממוצע הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה לממוצע הישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, קרי צמצום גדול של הפער (צמצום של כ-55 נקודות) עד כדי כך שהפער נסגר ברובו, ובתשע"ט עומד על 10 נקודות בלבד לטובת תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה.

שיעורי התלמידים ברמת ההישגים הנמוכה גבוהים במיוחד בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ועומדים על 40% (אנגלית) ועד 45% (עברית ומתמטיקה), ואילו רק 10% (עברית) עד 16% (מתמטיקה) מהם ברמת ההישגים הגבוהה. שיעורים אלו מבטאים פערים משמעותיים אל מול השיעורים המקבילים בקבוצות ההשוואה.

פער ההישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לעמיתיהם במערכת החינוך העברי, מוסבר בעיקרו על ידי פערים ברקע החברתי-כלכלי.

בבחינת פילוחים בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, הרי שהתפלגות הישגי התלמידים לפי רמות יחסיות מעיד כי הישגי בנות גבוהים מהישגי בנים בעברית (בדומה למגמה בקרב כלל דוברי העברית) וגם באנגלית (בניגוד למגמה בקרב כלל דוברי העברית). לעומת זאת, במתמטיקה הישגי הבנים גבוהים מהישגי הבנות (בדומה למגמה בקרב כלל דוברי העברית).

כמו כן, נמצא כי הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה בבתי ספר בפיקוח הממ"ד גבוהים מהישגי עמיתיהם בבתי ספר בפיקוח הממלכתי במבחן במתמטיקה (בקרב כלל התלמידים דוברי העברית לא נמצא הבדל של ממש בין סוגי הפיקוח), ואילו במבחן באנגלית הישגי תלמידים בבתי ספר בפיקוח הממלכתי גבוהים יותר (מגמה דומה נרשמה גם בכלל דוברי העברית).

שיעורי התלמידים העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גדולים משמעותית מהשיעורים בקרב תלמידים בני עולים מאתיופיה, וברמת ההישגים הגבוהה התמונה הפוכה. הפערים בין העולים ובני העולים מאתיופיה ניכרים בכל המקצועות ובפרט בעברית. יש לתת את הדעת לכך שבכיתות ה' שיעורי התלמידים העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גבוהים מאוד ועומדים על כמחצית (אנגלית) ועד כשני שלישים מהם (עברית ומתמטיקה).

הישגי תלמידים בשכבת כיתה ח'

בשפת-אם עברית ניכר שיפור בממוצע הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה לאורך שנות המחקר (עלייה של כ-100 נקודות בין תשס"ח לתשע"ט), וצמצום ניכר (של 43 נקודות) בפערים בהשוואה לממוצע הישגי כלל התלמידים דוברי העברית. עם זאת, הפער עדין משמעותי מאוד, ובשנת תשע"ט עומד על 61 נקודות.

תמונה דומה מאוד מתקבלת גם בבחינת השינוי בפערים בין ממוצע הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה לממוצע הישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, קרי צמצום ניכר של הפער (צמצום של כ-25 נקודות) אשר בתשע"ט עומד על כ-30 נקודות לטובת תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה.

שיעורי התלמידים יוצאי אתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גבוהים במיוחד ועומדים על למעלה ממחצית (כ-55% בעברית, באנגלית ובמדע וטכנולוגיה) ועד כשני שלישים (מתמטיקה) מהתלמידים. לעומת זאת, רק כ-5% (עברית, מתמטיקה ומדע וטכנולוגיה) עד כ-10% (אנגלית) מהתלמידים יוצאי אתיופיה הם ברמת ההישגים הגבוהה. שיעורים אלו מבטאים פערים משמעותיים אל מול השיעורים המקבילים בקרב תלמידים בקבוצות ההשוואה.

תמונת הפערים בכיתות ח' – הן בממוצעי ההישגים והן בשיעורי תלמידים ברמות ההישגים היחסיות – בין תלמידים יוצאי אתיופיה ובין עמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית – כלל התלמידים דוברי עברית או רק אלו מרקע חברתי-כלכלי שאינם יוצאי אתיופיה – משקפת התרחבות של הפערים ביחס לאלו בכיתות ה'. פער ההישגים בין תלמידים יוצאי אתיופיה לעמיתיהם במערכת החינוך העברי, מוסבר אך בחלקו על ידי פערים ברקע החברתי-כלכלי.

בבחינת פילוחים בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, הרי שהתפלגות הישגי התלמידים לפי רמות יחסיות מעיד כי הישגי בנות גבוהים מהישגי בנים בעברית (בדומה למגמה בקרב כלל דוברי העברית) וגם במתמטיקה ובאנגלית (לא נרשם פער מגדרי בקרב כלל התלמידים דוברי העברית), אך לא במדע וטכנולוגיה.

כמו כן, הישגי תלמידים יוצאי אתיופיה בבתי ספר בפיקוח הממ"ד גבוהים מהישגי עמיתיהם בבתי ספר בפיקוח הממלכתי במבחנים בעברית, במתמטיקה ובמדע וטכנולוגיה (לא נרשמו פערים בקרב כלל דוברי העברית), וכן פער קל מאוד במבחן באנגלית (מגמה הפוכה נרשמה בכלל כלל דוברי העברית). תמונה זו לכשעצמה, ובפרט לנוכח פערים קטנים אם בכלל בכיתות ה', מעידים על הרעה בהישגים הלימודיים של תלמידים יוצאי אתיופיה בחטיבות הביניים הממלכתיות, ביחס לעמיתיהם בקבוצות ההשוואה. יתכן והדבר קשור לגודל בתי הספר, לתשומת הלב הניתנת לצרכים הלימודיים והאחרים של כל תלמיד, או לתחושת הבטחון והשייכות של התלמיד. כך או כך, הממצאים ראויים לחקירה מעמיקה על שורשי ההרעה בהישגי תלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות ח' בבתי ספר בפיקוח הממלכתי.

שיעורי התלמידים העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גדולים משמעותית מהשיעורים בקרב תלמידים בני עולים מאתיופיה, וברמת ההישגים הגבוהה התמונה הפוכה. הפערים בין העולים ובני העולים מאתיופיה ניכרים בכל המקצועות, אך הם יחסית קטנים יותר במדע וטכנולוגיה. יש לתת את הדעת לכך שבכיתות ח' שיעורי התלמידים העולים מאתיופיה ברמת ההישגים הנמוכה גבוהים מאוד ועומדים על כשני שלישים (מדע וטכנולוגיה) ועד כארבע חמישיות מהם (מתמטיקה).

ממכלול הנתונים ניכר כי נרשם שיפור בממוצעי ההישגים של תלמידים יוצאי אתיופיה לאורך השנים במבחני המיצ"ב בעברית (וכפי שנוכחנו בשנים קודמות גם בשאר מקצועות המיצ"ב), אף כי בשנים האחרונות מגמת השיפור התמתנה, ואף מסתמנת התייבבות, וזאת בשתי דרגות הכיתה. הדבר הוביל לצמצום משמעותי בפערי ההישגים אל מול עמיתיהם בבתי ספר דוברי עברית, בין אם כלל התלמידים דוברי העברית ובין אלו מהם מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה. ועדיין הפערים הקיימים משמעותיים בגודלם, בעיקר בכיתות ח', והם מוסברים אך בחלקם על ידי פערים ברקע החברתי-כלכלי. הפערים בין תלמידים יוצאי אתיופיה ועמיתיהם במערכת החינוך העברי מתבטאים הן בממוצעי ההישגים והן בהתפלגות שיעורי התלמידים ברמות ההישגים היחסיות. הדבר מקבל משנה תוקף מפילוח הממצאים לפי סטטוס עלייה, שכן ככלל הישגי התלמידים העולים מאתיופיה נמוכים משמעותית מהישגי בני העולים מאתיופיה, אשר לכשעצמם רחוקים מהישגי התלמידים דוברי העברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה, ועוד יותר מכך מהישגי כלל התלמידים דוברי העברית. מומלץ לבחון ממצאים אלו בראייה רחבה יותר, תוך התמקדות בפערים בתפיסות האקלים והסביבה הפדגוגית בין תלמידים עולים ובני עולים, בהשוואה לתלמידים ילידי ישראל ותלמידים דור שני לפחות בישראל (שהם ושני הוריהם נולדו בישראל), בהתאמה. נמצא שבקרב תלמידים יוצאי אתיופיה, עם המעבר לחטיבות הביניים תפיסות התלמידים נעשות בעיקרן שליליות יותר והפערים בתפיסות מתרחבים הן בהשוואה לתלמידים ילידי ישראל והן בהשוואה לתלמידים דור שני בישראל.²⁸

מן הראוי למפות ולבחון את הפעולות והתכניות הנעשות בחינוך היסודי ובחטיבות הביניים, ובפרט במקצועות שנבחנו, אם באופן ממוקד בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה ואם באופן מורחב בקרב אוכלוסיות מוחלשות מרקע חברתי-כלכלי נמוך (או בבתי-ספר המשרתים אוכלוסיות אלו), אל מול השפעותיהן על הישגי התלמידים (ותפיסותיהם את מערכת החינוך), וזאת כדי להוביל לצמצום נוסף בפערי ההישגים. חשוב לבדוק באופן מעמיק את ההלימה בין מיקוד התכניות בתחומי הדעת השונים ואת יישומן הלכה למעשה ודרכי ההוראה שלהן אל מול הקשיים של תלמידים יוצאי אתיופיה, שהם שונים בתחומי הדעת השונים ובשלבי הגיל השונים, ופערי ההישגים שלהם לעומת כלל התלמידים דוברי העברית, כפי שגם עולה מדוח זה. בפרט ישנה חשיבות לבחון עד כמה התכניות הקיימות שמות לעצמן למטרה לפעול בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה שחווים קשיים במעבר לחטיבת הביניים, ועד כמה יש ביכולתן להתמודד עם מגמת התרחבות הפערים בהישגים הלימודיים ובתחושת המסוגלות עם המעבר מבית הספר היסודי לחטיבת הביניים, קרי לצמצם ואף למגר תופעה זו. הממצאים מדגישים את חשיבות הפעילויות לקידום הישגים ולהגברת תחושת המסוגלות של התלמידים יוצאי אתיופיה, בכל המקצועות ובשתי שכבות הכיתה, שהן שלובות וקשורות זו הזו. חשוב להקצות משאבים מתאימים כדי להפעיל באופן רציף מערכת שתעקוב אחר יישום התכנית, תבחן את השפעותיה ותתמקד באופן מושכל באותם כלים וחלקים בתכנית המחוללים תמורות רצויות בשטח, אשר יתבטאו בשינויים בהישגי התלמידים העולים ובני העולים מאתיופיה ובעמדותיהם כלפי לימודי המקצועות השונים. כמו כן, מן הראוי לפעול בקרב מורים מקצועיים, צוותים חינוכיים ואף בקרב הורי תלמידים יוצאי אתיופיה, כדי לתת בידיהם כלים, להנחותם ולתמוך בהם, כך שיוכלו לספק מענה הולם לקשיים ולפערים הלימודיים והאחרים (תחושת מסוגלות בעיקר, פחות מכך מוטיבציה, ועוד) של התלמידים יוצאי אתיופיה.

²⁸ כהן-קדושאי, א. מחלוקי, י. (2016) על תפיסת האקלים והסביבה הפדגוגית של תלמידים עולים ובני עולים מארצות מוצא שונות, בראי שאלוני המיצ"ב תשע"ג, ראו בכתובת:
http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Rama/HaarachatProjectim/Aklm_Olim.htm

נספח 1 – התפלגות התלמידים בבתי-הספר דוברי עברית, לפי סוג פיקוח, סטטוס עלייה ושנת לימודים

להן תיאור מאפיינים כלליים של התפלגות התלמידים, יוצאי אתיופיה ושאנים יוצאי אתיופיה, בבתי-הספר דוברי עברית לפי סוג פיקוח בית-ספרי ולפי סטטוס עלייה. באוכלוסיית התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית נכללים בעיקר תלמידים המשתייכים למגזר היהודי, בכלל מסגרות החינוך – קרי חינוך רגיל וחינוך מיוחד – בכיתות א' עד י"ד. אמנם, אין חפיפה מלאה באוכלוסייה המוצגת בניתוח זה לעומת הניתוח העוסק בהישגים, אך יש בכך בכדי לספק תמונה רחבה על מאפייני אוכלוסיית העולים מאתיופיה.

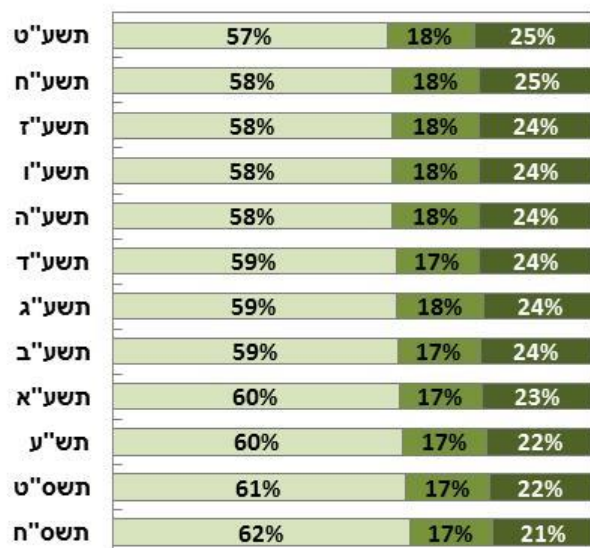
בתרשים נ-1 מוצגת התפלגות כלל התלמידים יוצאי אתיופיה בכיתות א'-י"ד בשנים תשס"ח-תשע"ט, בפילוח לפי סוג הפיקוח שאליו שייך המוסד שבו הם לומדים: ממלכתי, ממלכתי-דתי (להלן ממ"ד) וחרדי, בהשוואה להתפלגות המקבילה בקרב **תלמידים שאנים יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי עברית. בלוחות נ-1.1 ו-נ-1.2 מובא הפירוט בעבור שנת הלימודים תשע"ט.** מתרשים זה עולה כי לאורך השנים לפחות 95% מהתלמידים יוצאי אתיופיה לומדים בבתי-ספר בפיקוח ממלכתי או ממ"ד, ואילו שיעור קטן מאוד של תלמידים יוצאי אתיופיה לומדים בבתי-ספר בפיקוח חרדי. עוד עולה מן התרשים כי בשנת תשע"ט, שיעורם של התלמידים הלומדים בבתי-ספר בפיקוח הממ"ד גבוה כמעט פי 2.5 בקרב תלמידים יוצאי אתיופיה משיעורם בקרב התלמידים שאנים יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי עברית: 42% לעומת 18%, בהתאמה. עם זאת, נראה כי שיעור התלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בבתי-ספר בפיקוח הממ"ד יורד באופן הדרגתי עם השנים: מ-56% בתשס"ח ל-42% בתשע"ט (וזאת לעומת יציבות בשיעורם של תלמידים שאנים יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי עברית בפיקוח הממ"ד – 17% עד 18%). בד בבד, ישנה עלייה קלה לאורך שנים אלו בשיעור התלמידים יוצאי אתיופיה הלומדים בפיקוח הממלכתי (מ-41% בתשס"ח ל-53% בתשע"ט) ובפיקוח החרדי (אף כי כאמור שיעור זה נותר נמוך: מ-2% בתשס"ח ל-5% בתשע"ט, בהתאמה).

בחינת התפלגות התלמידים יוצאי אתיופיה על פי סוג הפיקוח של בית-הספר שבו הם לומדים, בפילוח לפי **סטטוס עלייה**, מגלה ששיעור התלמידים הלומדים בפיקוח הממ"ד בקרב העולים גבוה יותר משיעורם בקרב בני העולים (בתשע"ט: 59% לעומת 37%, בהתאמה).²⁹ מגמת הצמצום בשיעור התלמידים בבתי-ספר בפיקוח ממ"ד לאורך השנים ניכרת בעיקר בקרב עולים (ירידה מ-74% בתשס"ח ל-59% בתשע"ט) ובמידה פחותה גם בקרב בני העולים מאתיופיה (מ-42% ל-37%, בהתאמה, אם כי בשנים האחרונות מצטיירת מגמת התייצבות). הצמצום המשמעותי בשיעור תלמידים עולים מאתיופיה בבתי-ספר בפיקוח הממ"ד מלווה בעלייה דומה בשיעורם בבתי-ספר בפיקוח הממלכתי (מ-25% ל-39%, בהתאמה), ואילו הצמצום הקל בשיעור תלמידים בני עולים מאתיופיה בבתי-ספר בפיקוח הממ"ד מלווה בעלייה קלה בשיעורם בבתי-ספר בפיקוח החרדי (מ-3% ל-6% בהתאמה) וביציבות בשיעורם בבתי-ספר בפיקוח הממלכתי (55% עד 58%).

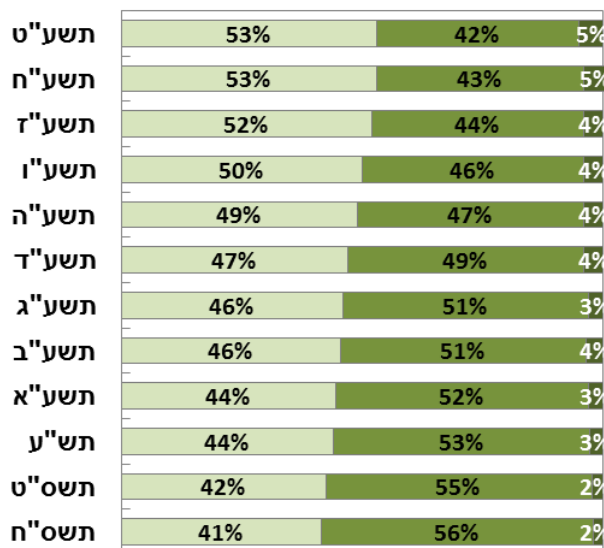
²⁹ עולים מאתיופיה מחויבים בגיור עם עלייתם לארץ (או אישור יהדות על ידי בית דין). במסגרת תהליכי הגיור ילדים עולים בגיל בית-ספר מחויבים ללמוד בפיקוח הממ"ד.

תרשים נ-1: התפלגות כלל התלמידים בבתי-ספר דוברי עברית, לפי סוג פיקוח, סטטוס עלייה ושנת לימודים (כיתות א'-י"ד)*

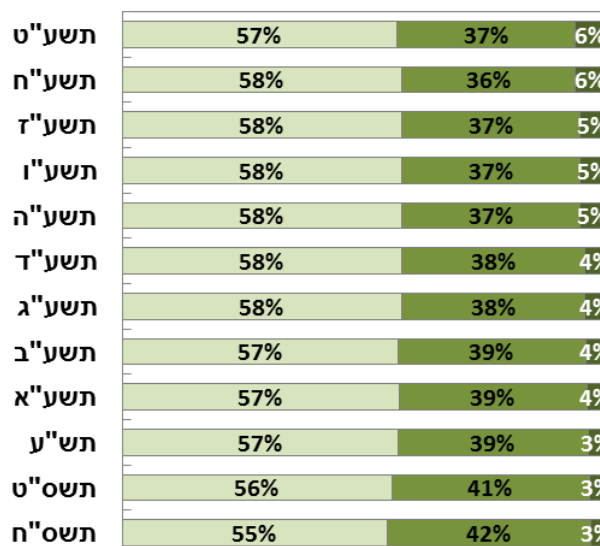
תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי עברית

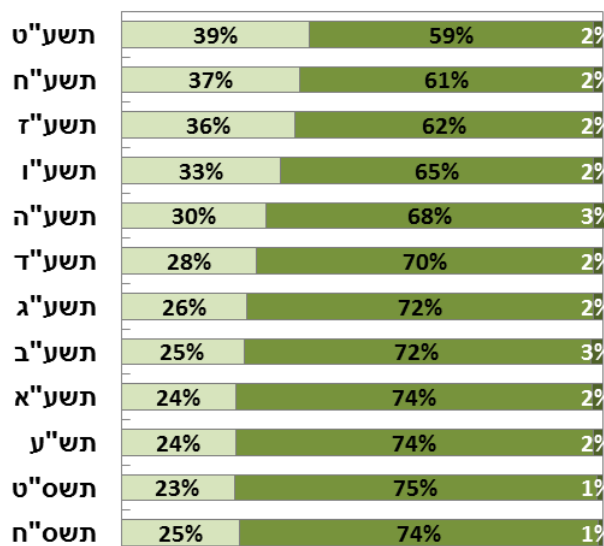
כלל יוצאי אתיופיה

בני עולים מאתיופיה

עולים מאתיופיה

חרדי ממ"ד ממלכתי

*הערה: המספרים בתרשים אינם בהכרח מסתכמים ל-100% מאחר שהם עוגלו למספרים שלמים.

לוח נ-1.1: שכיחות (בערכים מוחלטים ויחסיים של) אוכלוסיות התלמידים בכיתות א'-י"ד בשנת תשע"ט – לפי מוצא, סטטוס עלייה וסוג פיקוח

תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי העברית		יוצאי אתיופיה						כיתות א'-י"ד
		סה"כ יוצאי אתיופיה		בני עולים יוצאי אתיופיה		עולים יוצאי אתיופיה		פיקוח
שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	
57%	757,404	53%	18,277	57%	15,286	39%	2,991	ממלכתי
18%	233,706	42%	14,281	37%	9,744	59%	4,537	ממ"ד
25%	330,065	5%	1,747	6%	1,559	2%	188	חרדי
100%	1,321,175	100%	34,305	100%	26,589	100%	7,716	סך הכל

לוח נ-1.2: שכיחות (בערכים מוחלטים ויחסיים של) אוכלוסיות התלמידים בכיתות א'-ו' ובכיתות ז'-י"ד בשנת תשע"ח – לפי מוצא, סטטוס עלייה, סוג פיקוח ושלב גיל

תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי העברית		יוצאי אתיופיה						כיתות א'-ו'
		סה"כ יוצאי אתיופיה		בני עולים יוצאי אתיופיה		עולים יוצאי אתיופיה		פיקוח
שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	
55%	392,519	48%	8,083	50%	7,385	34%	698	ממלכתי
19%	133,451	44%	7,319	41%	6,056	62%	1,263	ממ"ד
26%	188,046	8%	1,275	8%	1,200	4%	75	חרדי
100%	714,016	100%	16,677	100%	14,641	100%	2,036	סך הכל

תלמידים שאינם יוצאי אתיופיה בבתי-ספר דוברי העברית		יוצאי אתיופיה						כיתות ז'-י"ד
		סה"כ יוצאי אתיופיה		בני עולים יוצאי אתיופיה		עולים יוצאי אתיופיה		פיקוח
שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	שיעור יחסי	שכיחות	
60%	364,885	58%	10,194	66%	7,901	40%	2,293	ממלכתי
17%	100,255	39%	6,962	31%	3,688	58%	3,274	ממ"ד
23%	142,019	3%	472	3%	359	2%	113	חרדי
100%	607,159	100%	17,628	100%	11,948	100%	5,680	סך הכל

נספח 2 – תוצאות מבחני המיצ"ב בעברית לתלמידי כיתות ה' ו-ח' – השוואה רב-שנתית

לוח נ-2.1: תוצאות מבחני המיצ"ב לתלמידי כיתות ה' ו-ח' במבחן בשפת-אם עברית – השוואה רב-שנתית

שנה	כיתות ה' – המבחן בשפת-אם עברית						כיתות ח' – המבחן בשפת-אם עברית					
	מספר נבחנים			ממוצעי ההישגים הלימודיים			מספר נבחנים			ממוצעי ההישגים הלימודיים		
	כלל דוברי העברית	דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה	כלל יוצאי אתיופיה	כלל דוברי העברית	דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה	כלל יוצאי אתיופיה	כלל דוברי העברית	דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה	כלל יוצאי אתיופיה	כלל דוברי העברית	דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך שאינם יוצאי אתיופיה	כלל יוצאי אתיופיה
תשס"ח	13,904	2,198	434	500	472	405	13,933	1,845	371	500	452	396
תשס"ט	13,653	1,800	579	513	477	429	13,376	1,408	440	535	486	449
תש"ע	14,138	1,449	422	521	481	462	13,445	1,243	520	538	489	431
תשע"א	15,406	1,125	525	528	495	462	14,528	884	577	551	500	462
תשע"ב	13,265	1,644	446	539	507	492	14,520	1,692	459	539	502	456
תשע"ג	13,445	1,315	456	532	502	477	13,499	1,207	480	537	490	447
תשע"ה	19,008	1,888	558	537	505	486	18,070	1,384	620	540	492	458
תשע"ו	20,303	1,935	499	537	507	491	18,301	1,359	517	558	518	491
תשע"ז	21,064	2,143	588	542	515	500	21,218	1,679	847	557	522	487
תשע"ח	20,216	2,143	458	545	516	508	19,349	1,581	601	564	532	501
תשע"ט	20,125	1,810	515	543	518	508	18,017	1,378	431	559	527	498

נספח 3 – תוצאות מבחני המיצ"ב לתלמידי כיתות ה' ו-ח' – בשנת תשע"ט

לוח נ-3.1: התפלגות הישגי התלמידים לרמות הישגים יחסיות בכלל מבחני המיצ"ב בכיתות ה' – שיעורי תלמידים [באחוזים] בשנת תשע"ט

מקצוע		שפת-אם עברית					מתמטיקה					אנגלית				
מספר נבחנים ורמת הישגים		4	3	2	1	N	4	3	2	1	N	4	3	2	1	N
כלל דוברי העברית	סה"כ	20,125	24	24	27	25	19,211	24	25	26	25	18,846	24	25	25	26
	בנים	9,725	20	23	28	29	9,478	27	26	25	22	9,126	27	25	24	24
	בנות	10,400	28	24	26	22	9,733	21	23	28	28	9,720	21	24	27	27
	פיקוח ממלכתי	14,689	24	23	27	26	13,934	24	24	27	25	13,950	27	25	24	23
	פיקוח ממ"ד	5,436	25	24	27	24	5,277	25	25	26	24	4,896	16	22	28	34
על-מרחק חברתי-כלכלי, נמוך יחסית לאוכלוסייה	סה"כ	1,810	14	20	28	38	1,781	21	20	26	33	1,718	23	23	26	27
	בנים	847	11	17	26	46	874	23	19	26	31	798	26	24	23	27
	בנות	963	16	22	30	32	907	19	21	26	34	920	21	23	29	26
	פיקוח ממלכתי	1,252	15	19	27	40	1,237	23	20	26	32	1,241	26	25	27	22
	פיקוח ממ"ד	558	12	21	32	35	544	17	21	26	36	477	14	20	25	41
כלל יוצאי אוכלוסייה	סה"כ	515	10	18	27	45	496	16	16	24	45	495	12	20	28	40
	בנים	233	9	11	25	55	223	19	14	24	43	223	10	19	26	45
	בנות	282	11	24	29	36	273	13	17	24	46	272	13	21	30	36
	פיקוח ממלכתי	273	11	16	26	47	261	15	14	23	47	267	15	20	27	37
	פיקוח ממ"ד	242	9	20	29	43	235	17	17	25	42	228	8	19	29	44
	עולים	39	2	10	22	66	38	8	10	22	60	36	2	14	31	52
	בני עולים	476	11	19	28	42	458	17	16	24	43	459	13	21	28	39

רמת הישגים יחסית: 1- גבוהה, 2- בינונית-גבוהה, 3- נמוכה-בינונית, 4- נמוכה

לוח נ-3.2: התפלגות הישגי התלמידים לרמות הישגים יחסיות בכלל מבחני המיצ"ב בכיתות ח' – שיעורי תלמידים [באחוזים] בשנת תשע"ט

מקצוע					שפת-אם עברית					מתמטיקה					אנגלית					מדע וטכנולוגיה				
מספר נבחנים ורמת הישגים					4	3	2	1	N	4	3	2	1	N	4	3	2	1	N	4	3	2	1	N
כלל דוברי העברית	סה"כ	18,017	25	24	26	26	24	26	17,423	24	26	25	25	17,340	25	25	25	25	16,780	24	25	25	24	16,780
	בנים	8,458	21	23	30	26	23	21	8,264	24	25	25	26	8,163	26	24	26	24	7,951	25	24	24	25	7,951
	בנות	9,559	28	25	22	25	25	28	9,159	25	26	26	24	9,177	24	25	25	25	8,829	23	26	26	26	8,829
	פיקוח ממלכתי	13,822	25	24	26	25	24	25	13,488	25	26	25	27	13,479	23	24	26	27	13,039	25	24	24	25	13,039
	פיקוח ממ"ד	4,195	23	24	24	28	24	23	3,935	22	26	26	24	3,861	35	28	21	16	3,741	22	27	28	23	3,741
דוברי עברית מרקע חברתי-כלכלי נמוך חברתי-כלכלי יוצאי אתיופיה	סה"כ	1,378	13	21	40	25	21	13	1,366	17	22	22	36	1,376	20	23	26	32	1,326	18	21	26	35	1,326
	בנים	615	9	19	49	23	19	9	604	16	21	22	41	612	17	24	25	34	584	18	18	25	38	584
	בנות	763	16	23	34	27	23	16	762	18	23	26	33	764	23	26	22	29	742	17	24	27	32	742
	פיקוח ממלכתי	1,104	13	22	39	26	22	13	1,115	17	22	25	37	1,130	21	23	25	31	1,082	18	22	26	34	1,082
	פיקוח ממ"ד	274	12	19	45	24	19	12	251	18	25	24	33	246	16	22	27	35	244	15	19	30	37	244
כלל יוצאי אתיופיה	סה"כ	431	6	14	56	24	14	6	418	5	9	21	64	407	9	12	22	57	409	5	15	26	54	409
	בנים	164	5	16	64	15	16	5	165	5	6	18	70	153	9	10	19	62	156	6	16	24	54	156
	בנות	167	7	13	49	31	13	7	253	6	12	23	59	254	9	13	25	53	253	4	14	27	55	253
	פיקוח ממלכתי	227	4	11	60	25	11	4	227	5	8	16	70	222	8	11	22	58	221	4	13	19	63	221
	פיקוח ממ"ד	204	9	17	52	22	17	9	191	5	11	26	57	185	10	13	22	55	188	5	16	34	44	188
	עולים	99	2	6	75	16	6	2	96	1	6	11	81	94	3	6	16	75	88	5	5	23	68	88
	בני עולים	332	8	17	49	26	17	8	322	7	11	24	58	313	12	14	25	50	321	5	17	27	51	321

רמת הישגים יחסית: 1- גבוהה, 2- בינונית-גבוהה, 3- נמוכה-בינונית, 4- נמוכה